

**Карлів Університет у Празі
Філософський факультет**

Інститут східноєвропейських студій

дипломна робота

Бакалавра Бищенко Марини

**Економічні та юридичні терміни в наукових працях українських
університетів еміграції в міжвоєнній Чехословаччині**

**Ekonomická a právní terminologie v odborných pracích ukrajinských
emigračních univerzit v meziválebném Československu**

**The economical and juridical terms in treatise of Ukrainian universities in
emigration in the interwar period in Czechoslovakia**

Прага 2014

Науковий керівник

Вера Лендєлова, к.ф.н

Хочу подякувати Богові, своєму науковому керівнику Вері Ленделовій, професору Мареку Пршігоді та всім іншим моїм викладачам, що допомагали мені на цьому складному шляху – стати магістром. А також моїм батькам, що допомагали мені в усьому, підтримували мене морально та матеріально. Шлях у тисячу кілометрів починається з одного кроку і я дуже рада, що цей шлях почався з Карлового університету.

Проголошую, що дипломну роботу написала самостійно, що я точно цитувала всі вживанні джерела та літературу і що робота не була використана для іншого університетського навчання чи для отримання іншого чи подібного титулу.

Прага 25.06.2014

Бищенко М.

Анотація

У дипломовій роботі будемо розглядати економічні та юридичні терміни у наукових працях навчальних закладів української еміграції в міжвоєнній Чехословаччині. Спробуємо визначити дану термінологію в діяхронічному та синхронічному розрізі й вказати специфіку цих термінів так, як вони вживалися у міжвоєнній Чехословаччині та Радянській Україні того періоду. Наступним завданням цієї роботи буде порівняння цих термінів з сучасним станом економічної та правничої термінології в незалежній Україні.

Ключові слова: юридичні терміни, економічні терміни, українська еміграція, Чехія.

Abstrakt

V diplomové práci se budeme zabývat ekonomickými a právními termíny v odborných pracích emigračních ukrajinských vysokých škol v meziválečném Československu. Pokusíme se vymezit danou terminologii v synchronně diachronním průřezu a ukázat všechna specifika těchto termínů tak, jak se používaly v uvedených pracích v meziválečném Československu a sovětské Ukrajině tohoto období. Dalším úkolem práce bude i jejich srovnání se současným stavem ekonomické a právní terminologie v nezávislé Ukrajině.

Klíčová slova: právní termíny, ekonomické termíny, ukrajinská emigrace, Česká republika.

Abstract

In the thesis we will research the economic and juridical terms in specialized works of emigrative Ukrainian universities in the interwar period. This work identifies diachronic and synchronic specificity of economic and juridical terms in Czechoslovakia and the Soviet Ukraine during the interwar period. Comparison with the current condition of economic and juridical terms in the independent Ukraine.

Keywords: keywords: juridical terms, economic terms, Ukrainian emigration, Czech Republic.

Зміст

1. Вступ	7
2. Передумови створення наукового осередку в Чехословаччині	10
2.1. Причини еміграції українців до Чехословаччини	10
2.2. Історія створення українських вищих навчальних закладів на території Чехословаччини	13
2.3. Українське студентство в Чехословаччині.....	17
3. Історія української мови в міжвоєнний період в Україні і за кордоном	19
3.1. Розвиток української мови в 1917-1921 рр.....	19
3.2. Історія запровадження офіційного правопису	21
3.3. Мовна політика у 30-х роках XX століття	24
3.4. Стан української мови за кордоном.....	25
4. Теорія термінологічних явищ, що виникала у еміграції.....	26
4.1. Способи творення термінів в українській мові.....	26
4.2. Теоретичні аспекти інтерференції.....	29
5. Економічні терміни, що були знайдені у науковій періодиці еміграції.....	30
5.1. Орфографічні зміни, що відбулися за українізації у науковій економічній періодиці емігрантів.....	30
5.2. Інтерференції з російської мови в економічних термінах у еміграції.....	32
5.3. Інтерференції з польської мови в економічних термінах у еміграції	34
5.4. Інтерференції з чеської мови у економічних термінах українських емігрантів	35
5.5. Вивчення способів творення економічних термінів в працях емігрантів.	37
6. Юридичні терміни, що відображені у науковій періодиці емігрантами	43
6.1. Відображення правописних змін в науковій періодиці емігрантів.....	43
6.2. Інтерференції з російської мови в юридичних термінах у еміграції	46
6.3. Інтерференції з польської мови в юридичних термінах у української еміграції.....	50

6.4.Інтерференції з чеської мови у юридичних термінах українських емігрантів	51
6.5.Способи творення юридичних термінів у українських емігрантів	53
7.Висновки.....	56
8.Список використаної літератури.	59
9.Використані словники	62
10.Використані Інтернет-сторінки	63

1. Вступ

Питання термінології в українській мові досі актуальне через те, що після незалежності України термінологію почали заново розробляти або брати зі словників, що були утворенні під час українізації та пристосовувати до сучасних реалій української мови. Але важливо зазначити, що у такої термінології мовознавці змінювали правопис з харківського на правопис, що запровадили під час незалежності, відповідно деякі слова зазнали правописних змін, але варто також додати, що такі слова легко досліджувати, бо вони не змінили семантики.

Також і досі лінгвісти поводять ревізію слів в українській мові серед русизмів, які насаджувалися спеціально до мовного вжитку українців протягом перебування України в СРСР у вигляді суржику, що офіційно був серед словникових статей. На сучасному етапі розвитку українська мова має неусталену економічну та юридичну термінологічну базу – кожен регіон вживає інші означення для одних і тих же явищ у економічній та правничій термінології. Через це виникають питання щодо доцільності використання того чи іншого терміна у науковій літературі. Тому варто зазначити, що великий синонімічний ряд у термінології створює певні проблеми не тільки для перекладачів, але і для самих економістів та юристів, тому питання усталеної термінології в Україні і досі актуальне. Також, треба наголосити, що неусталений синонімічний ряд може призвести до юридичних чи економічних колізій та різночитань, тому розробка термінології, її усталення та зведення до єдиної норми на всій території України має бути першочерговим завданням для українських мовознавців.

Через те, що Радянський Союз у 30-тих роках не давав розвиватися українській мові належним чином, тобто незалежно від російської мови, тому науковці мусили використовувати російські терміни, що фонетично наближались до звучання української мови. На жаль, стан цієї термінології подекуди і досі на тому ж рівні, що і декілька десятиліть тому, але за часів незалежності він змінився у кращу сторону.

В УРСР науковці не мали змоги займатися українською мовою належним чином, тому українська інтелігенція масово виїжджала до еміграції та брала із собою книжки, що були надруковані під час українізації. Науковці починали активно використовувати книжки, що були написані до 30-х років за кордоном. Одним із

пунктів еміграції стала Чехословаччина в міжвоєнний період, що була гарним притулком для української інтелігенції. Емігранти – передусім це були люди, що втікали від Радянського Союзу чи поверталися з інтервенційних таборів Центральної Європи. Великий вплив еміграції в Чехословаччину пояснюється позитивною політикою Т. Г. Масарика, котрий всіляко підтримував еміграцію і розвиток науки в Чехословаччині.

Позитивна політика щодо емігрантів сприяла тому, що на початку 20-х років ХХ століття виникають три українські університети на території Чехословаччини: Український Вільний Університет, Український високий педагогічний інститут М. Драгоманова, Українська Господарська Академія, що дозволили активно розвивати українську науку (тут пишуть свої праці та викладають такі відомі особистості, як: А. Яковлів, О. Колесса, С. Наріжний, В. Щербаківський, М. Яровий, І. Черкасенко). Також, в Чехословаччині виникають всілякі мистецькі об'єднання (тут також створюється поетична «Празька школа», представниками якої є такі визначні поети, як: Євген Маланюк, Юрій Клен, Олег Ольжич, Олена Теліга). Отже, в той час у Чехословаччині працювали досить потужні українські інтелектуали, котрі залишили дуже важливий спадок для української культури та науки.

У 30-х роках економічна та юридична термінологія у еміграції та в Радянській Україні відчутно відрізнялася. І це докорінно змінює бачення термінології з сучасного лінгвістичного погляду. Еміграція переважно продовжує термінологічну традицію, що існувала у 20-х роках в Україні. А в Радянській Україні у 30-ті роки починаються репресії, які суттєво впливають на розвиток науки і мови в цілому, тому що переважна більшість інтелектуалів та науковців у період із 1932 до 1937 були розстріляні; деякі змогли виїхати, а сама наука перероблялася під кліщата Радянського Союзу. Українська мова наближається до російської шляхом запозичення нових термінів, а не шляхом словотворення, що більше притаманне для класичного розвитку мов. У словнику на першу позицію ставиться калькований термін з російської мови, а на другу позицію – власне український відповідник, що був створений під час українізації. У наступні роки доходило навіть до того, що калькований термін був єдиним у словниковій позиції, а власне український відповідник вилучався.

Для своєї дипломної праці я взяла наукові збірники Українського Вільного Університету, видання за 1923 та 1925 роки, наукові праці Українського високого

педагогічного інституту ім. М. Драгоманова, видання за 1929 та 1934 роки, та записки Української господарської академії, видання за 1927 р., 1929 р., 1931 р.

У дипломній праці ми хочемо дослідити відмінність економічної та юридичної термінології в Чехословаччині в міжвоєнний період та економічні та юридичні терміни в міжвоєнний період в Радянській Україні під час русифікації, а також порівняти її із сучасним станом в незалежній Україні. Для цього ми будемо використовувати двомовні словники, словники термінів та тлумачні словники. Крім того, у праці будуть досліджені українсько-чеські, українсько-російські та українсько-польські інтерференції та неологізми.

Для дослідження термінів у своїй роботі ми будемо використовувати метод лінгвістичної географії, описовий, порівняльно-історичний методи та зіставний методи.

Термінологію для даної дипломної роботи було вибрано з наукових праць за допомогою декількох показників: відмінна орфографія термінів від норм сучасної української мови, неподібність термінів до сучасної української мови та подібність термінів до іноземної мови.

2. Передумови створення наукового осередку в Чехословаччині

2.1. Причини еміграції українців до Чехословаччини

Після Першої світової війни Україна стає самостійною державою, адже дві великі імперії, між якими була поділена Україна, зникають, тож виникають Українська Народна Республіка (території Північної, Південної, Східної областей України, що належали Російській імперії) та Західноукраїнська Народна Республіка (території Західних областей України, що належали Австро-Угорській імперії), потім ці два державних утворення об'єднуються після підписання “Акту злуки ЗУНР та УНР”, але через деякий час Україна втрачає свою незалежність, владу захоплюють більшовики і Україна поступово змінює свою назву на Українську Соціалістичну Радянську Республіку, а Західна Україна після польсько-російської війни опиняється під управлінням різних центральноєвропейських країн (частина земель відійшли до Чехословаччини, що тепер належать сучасній Закарпатській області, інші території Західної України були розділені між Румунією та Польщею). Політична нестабільність, Перша світова війна, громадянська війна, що почалася одразу після Першої світової, та захоплення влади більшовиками стали причиною масової міграції українців за кордон: «Поразка визвольних змагань 1917-1930 рр. та тривалі збройні протистояння істотно поглибили й загострили соціально-політичні суперечності в українському суспільстві. Одним із найтяжчих наслідків такого становища стала масова еміграція з теренів України.» [Пеленська 2005, с. 10].

Однією з країн, до якої масово почали втікати українці, була Чехословаччина. Це стало можливим через велике розуміння ситуації Т. Г. Масариком та через його прихильність до слов'янських народів і, зокрема, до України, тому що Масарик вперше познайомився із українцями у Віденському парламенті. Там він дізнався про український національний рух у західному регіоні, зав'язав товариські стосунки з І. Франком, С. Дністрянським та О. Колесою [Потульницький 1996, с. 18], котрий пізніше стане ректором Українського Вільного Університету у Празі. Отже, спільна робота у Віденському парламенті та спільні прагнення чехів і українців здобути автономію в Австро-Угорській імперії дали підстави для взаємних симпатій обох народів, почуття солідарності, а також розуміння Т.Г. Масариком українського питання.

Крім інтелігенції в Чехословаччині за підтримки Т.Г. Масарика опинилося дуже багато неосвіченої молоді, що воювала у Першій світовій війні, але ці умови були набагато кращі, ніж, наприклад, у сусідній Польщі: “Багато ліпші умови життя найшла та частина галицької армії і молоді, яка опинилася в Чехословаччині” [Записки 1927, с. 249]. Військові мали матеріальну підтримку від чеського уряду, а молодь отримувала стипендії від спільних чесько-українських фондів, про які напишемо далі.

Якщо ж говорити про кількість людей, що опинилися в Чехословаччині за короткий період з 1917 до 1922 років, це було близько 20 тис. осіб. На початку 1920-х років, після відкриття українських вищих і середніх навчальних закладів, а також із появленням видавництв, професійних об’єднань і комітетів ця кількість зросла ще на 2 тис. осіб [Пеленська 2005, с. 10]. Отже, тенденція щодо кількості українського населення зростала. Варто зазначити, що в 1922 році в Україні ще не були закриті кордони, тому що ще тривала польсько-російська війна, біженці з України переважно тікали через воєнні дії, що відбувалися на території України. Йдеться переважно про воєнних біженців, і тому варто припустити, що рівень грамотності серед таких людей був низький.

Причиною того, що українці масово втікали саме до Чехословаччини, було те, що, як ми вже зазначали вище, уряд Чехословаччини на чолі з Т.Г. Масариком прихильно ставилися до еміграції. Відносна географічна наближеність та мовна спорідненість до історичної батьківщини стала вагомим фактором для вибору Чехословаччини, адже біженці сподівалися на повернення додому через деякий час. У Чехословаччині, в одній з країн, де сформувалася своя емігрантська українська наукова еліта, були найбільш сприятливі умови для згуртування українців та їх активної професійної, навчальної та наукової роботи. Митці та науковці знайшли для себе гарні умови для роботи саме у Чехословаччині і це не могло не вплинути на праці, які вони видавали саме у цій країні [Пеленська, 2005, с.11]. Тому радянська влада від початку намагалася сфальсифікувати історію України та зрусифікувати українців, а еміграція давала можливість розвиватися українській мові без впливу російської мови та насадження протиукраїнської політики.

Але, на нашу думку, найголовнішим чинником масової української еміграції була війна. Військові приходили переважно без освіти, інколи навіть без атестатів. Мало хто на той момент вмів навіть читати, то ж в Чехословаччині

відкриваються різні курси для вивчення української та чеської мов. Багато емігрантів відчувало потребу отримати освіту і пішли на ті курси. Зокрема, українська еміграція, якій пощастило опинитися й дістатися до Чехословаччини, мала можливість вчитися. [Наріжний 1923, с. 3].

За кордоном опиняються українська інтелігенція та військові, котрі поставили собі за мету утворити вищі українські навчальні заклади для українців. Колишні військові і стали потім майбутніми студентами вищих навчальних закладів за кордоном.

2.2. Історія створення українських вищих навчальних закладів на території Чехословаччини

Сприятливі умови Чехословаччини перетворили цю країну в один із важливих центрів для еміграції. У часі між двома світовими війнами Прага була важливим центром української науки, літератури і мистецтва. Так на території Чехословаччини були створенні три українські вищі навчальні заклади: Українська Господарська Академія в Подебрадах (УГА), яка проіснувала з 1922 року по 1935 рік і потім переформувалася у УТГІ [Rachunková 1996, с. 1181], Український високий педагогічний інститут ім. М. Драгоманова у Празі з 1923 року [Rachunková 1996, с. 1233] та Український Вільний Університет у Празі (УВУ), що був заснований у 1921 році [Rachunková 1996, с. 1237].

Найвагомішим серед українських навчальних закладів варто вважати Український Вільний Університет. Він мав найбільшу кількість студентів і ширший профіль підготовки молодих спеціалістів. “Роль лідера, головної наукової й навчальної установи, яка впродовж усього міжвоєнного періоду задавала тон в інтелектуальному житті української еміграції в цілому, в Чехословаччині – зокрема, відіграв Український Вільний Університет” [Пеленська, 2005, с.12]. Науковець Б. Зілінський зазначає, що університет був створений спочатку в 1921 року у Відні, але через декілька місяців, що краще відкрити університету у Празі, тому що там кращі умови [Zilinský 2002, s. 28] (Рахункова подає у своїй праці дату року заснування - 1920 [Rachunková 1996, s. 1237], тому що університет в першу чергу потребували інтерновані військові, що вже потроху отримували атестати про закінчення школи і хотіли мати вищу освіту. Звичайно була можливість вступати і вчитися у вищих навчальних закладах Чехії, але громада, яка все більше розширювалася, хотіла відкрити свій університет. “Звістка про організацію української високої школи під керівництвом і в складі відомих українських імен, звістка про це в той час, коли відома лише руїна і повне унеможливлення будь-якої української роботи, справила величезне враження як по силі, так і по своїм наслідкам.” [Наріжний 1923, с. 3]. Наріжний ставить на протигагу український університет, що працював у Празі (за кордоном) як можливість отримати українську освіту без посередництва інших впливів, тобто незалежну і об’єктивну освіту і науку, а це в той час, коли в Радянській Україні панують більшовики і ведуть жорстку політику

русифікації. Тобто університет був надією, хоча б не на незалежність України, але на створення українських незалежних освічених кадрів, котрі розвивали б науку для майбутніх поколінь, котрі б вже жили б в незалежній країні.

На підтвердження цьому можемо далі прочитати у Наріжного: “Ми маємо в Празі Український Вільний Університет з його скоро 2 річною історією. Університет, як університетська організація, має функції чисто наукові, шкільні й позашкільні. Вона має готувати студентство, готувати молодих учених, розробляти науку, репрезентувати її й її як найбільше поширювати. До сього зводяться основні завдання Університетської організації в звичайних обставинах, на мирному положенню. Наш Університет є витвором еміграційним і через се він має крім всього згаданого перейняти на себе завдання культурної репрезентації української еміграції, а через неї й української нації в цілому, як найвища по авторитетности установа.” [Наріжний, 1923, с. 4]. Тобто УВУ як потім і Українська вільна академія наук у США та Канаді мали слугувати для розвитку незалежної української наукової роботи.

У 1922 року університет мав спочатку лише два факультети: філософський та юридичний. Кількість студентів досягла тисячі людей вже у першому семестрі. Також університет у тому ж році мав у наявності кошти для видавничої діяльності (Zilinský 1995, s. 28). Також варто зазначити, що із головним своїм завданням - видаванням наукових праць університет справлявся на відмінно. Посилаючись на Рахункову, можна підтвердити, що це був перший вищий український заклад за кордоном, що перейняв структуру Карлового університету, де видавалися праці викладачів з філософії, історії та права. Потім цей університет відновив свою роботу у Мюнхені у 1946 році [Rachunková 1996, s. 1237].

Українська Господарська Академія була іншого спрямування. Це була “vysoká škola o třech fakultách: agronomicko-lesnické, inženýrské a ekonomicko-družstevní. Její strukturu a učební program si zachoval UTHI (budoucí název pro UHA) – прим. автора) s dálkovou formou studia, působící i po likvidaci UHA. Svou rozsáhlou vydavatelskou produkcí UHA výrazně obohatila ukrajinskou zemědělskou, technickou a ekonomickou literaturu.” [Rachunková 1996, s. 1181]. Створення УГА мало дуже позитивний вплив на розвиток української мови, адже УВУ створював та використовував терміни з філософії та права, а УГА створювала технічну та економічну термінологію. Варто зазначити, що термінологія на той момент буде ще не досить розробленою (і хоч вже були спроби

виготовити новий термінологічний апарат, однак з 30-х років в УСРС це стало неможливим, тому що терміни, які були створені під час українізації, зникають зі словників, про що буде мова далі, а терміни, що використовуються подекуди і досі – кальковані з російської мови).

Щодо УГА, то вона, як пише Б. Зілінський: "...poskytovala důkladnou výuku v různých speciálních oborech na fakultě agronomické, hydrotechnické, chemicko-technologické a hospodářsko-družstevní, přičemž se na výuce podílela i řada českých odborníků. K tomuto základu přistupovala výuka ukrajinských disciplín, takže okruh zájmů stovek studentů učících se na této škole přesahovala výrazně i do humanitní sféry [Zilinský 1995, s. 31]. З цієї цитати випливає, що україномовна наука мала міжнародні контакти, і це давало їй можливість бути більш об'єктивною, що в результаті призводило, як до покращення вивчення самих дисциплін, так і до покращення рівня наукових праць в УГА.

Сам факт виникнення закладу із технічно-господарчого напрямку давало можливість вивчати українцям технічні науки рідною мовою, що ж було дуже важливо для молодих українських науковців, котрі не могли вивчати іноземні мови. "Z tohoto hlediska zaujímala akademie zcela výjimečné postavení mezi všemi ukrajinskými školami zřízenými v Čechách a stejně specifickým celkem byla i obec jejích studentů. Členové profesorského sboru byli v některých případech spjatí zároveň i se školskými ústavy v Praze a udržovali tak nejživější kontakt mezi oběma nejsilnějšími intelektuálními centry Ukrajinců v českých zemích." [Zilinský 1995, s. 31].

Варто зауважити, що рівень професорського складу в УГА на той момент був настільки високий, а знання іноземних мов професорами настільки гарний, що професори писали статті декількома світовими та чеською мовами. Це давало можливість читати про всі тогочасні надбання науки, а також спілкуватися з професорами інших університетів та обмінюватися досвідом.

"Snaha o zřízení ukrajinské vysoké školy polytechnického směru, jejíž existence by završila spektrum školských institucí této emigrační skupiny v českých zemích, se setkala s úspěchem na jaře r. 1922. Ukrajinská hospodářská akademie si vzala za úkol pečovat o studenty stále ještě přicházející ve velkém množství z Polska, kde neviděli žádnou perspektivu existence. Životní podmínky v internačních táborech, zřízených v Polsku na konci r. 1920 pro poražené oddíly armády Ukrajinské lidové republiky, byly nesporně horší

než na územích Čech.” [Zilinský 1995, s. 31]. Тобто УГА не тільки розширювала і створювала новий термінологічний апарат української мови, а також давала можливість емігрантам у важкий час, що склався після Першої світової війни для українців, ставати інженерами.

Наступним українським навчальним закладом був Український високий педагогічний інститут ім. М. Драгоманова. Це була: “škola s posláním připravovat učitele pro základní a střední školy i pracovníky mimoškolní osvěty. Měla katedru literatury a historie, matematicko-přírodovědnou a hudebně-pedagogickou.” [Rachunková 1996, s. 1233]. Український високий педагогічний інститут ім. М. Драгоманова у своїх наукових працях переважно використовував терміни з гуманітарних, математично-природничих та музичної наук, що так само допомагало розвивати термінологічну базу з інших наук.

Як у своїй праці зазначає Б. Зілінський, то метою для створення інституту послугувало те, щоб українці, котрі опинилися за кордоном, а потім у Чехословаччині, створювали педагогічні кадри для виховання та навчання на курсах підвищення кваліфікації та мовних курсах [Zilinský 1995, s. 31]. Далі: “Také ukrajinský pedagogický institut disponoval právem udělovat doktoráty filozofie. Jeho profesorský sbor tvořily zčásti i osoby vyučující na Ukrajinské volné univerzitě. Počet studentů byl několikrát menší než v případě ukrajinské univerzity, aktivita celého ústavu však zůstávala velice výrazná. Projevilo se to např. v publikační činnosti ústavu, na němž byly zastoupeny i obory, které stály mimo zájem ukrajinské univerzity.” [Zilinský 1995, s. 29].

Створення вищих навчальних українських закладів позитивно вплинуло на розвиток та пристосування українців в Чехословаччині і відкрило для них шлях до гарних посад за кордоном, а також тут створені українські вищі заклади дозволили поза Україною в часи глобальної русифікації в УРСР (після 30-х років) розвивати українську термінологічну базу, що потім у майбутньому (після 1991 року) дало можливість застосувати ці мовні здобутки в Україні.

2.3. Українське студентство в Чехословаччині

Дуже цікаве становище мало українське студентство в Чехословаччині, адже: “Найбільше число українських студентів за кордоном перебувало в Чехії. На перше вересня 1923 р. тут нараховувалося 1360 студентів, а з 1 березня 1924 р. було 1896 (в тому 141 студентка).” [Наріжний 1923, с. 71], велика кількість студентів вчилася не тільки в українських навчальних закладах, але також і в чеських - подекуди студенти вчилися у двох одночасно, адже українські навчальні заклади переважно працювали вечері, а УВУ орендував свої приміщення у Карлового університету.

Щодо стипендій, то маємо таку інформацію: “Тут 1920-21 р. уділювалася дуже значна державна допомога для українських студентів-емігрантів. Крім того, в Чехії українське студентство користало також і з допомог чужоземних організацій – найбільше від YMCA, місії Методистів, Студенського Допомогового Фонду й інш.” [Наріжний 1923, с. 71]. Наступні організації, що допомагали студентам: “В Чехії під кінець 1922 р. було 1345 українських студентів – допомоговців. Державна допомога їм уділювалася через спеціальну організацію – т.з. Чесько-Український комітет, покликаний до життя Міністрством Закордонних Справ в 1921 р. Перед тим допомога для українських студентів здійснювалася через Українську Студенську Поміч.” [Наріжний 1923, с. 72]. Якщо ж порівняємо із даними про студентів у Чехословаччині, що були наведені вище, то українських студентів, що отримували стипендії була більшість.

“Чесько-Український Комітет (ЧУК), котрий із дозволу чеської влади допомагав не тільки українським, але і білоруським студентам (Чесько-Український Комітет допомоги українським та білоруським студентам) був статутною організацією.” [Наріжний 1923, с. 73]. Одну з керівних посад цього комітету займав проф. Колесса, котрий був ректором УВУ.

Із статистичного нарису Л. Шраменка дізнаємося: окрім того, що студентам виплачували стипендії, цих грошей часто не вистачало навіть на їжу, що призводило до всіляких хвороб [Записки 1927, с. 248- 280].

Але, незважаючи на часом важкі умови, студенти закінчували і отримували посади нарівні з чехами. “Také ukrajínští právníci – absolventi Karlovy či Ukrajinské volné

univerzity – zůstávali od poloviny 20. let v mnoha případech na československém území a uplatnili zde své znalosti.” [Зілинський, 1995, с. 29]

Та у кризові роки українцям було дуже важко знайти роботу, яку переважно займали чехи: “Nelze zamlčet, že čeští kolegové zaujímali vůči Ukrajincům často dosti chladné postoje. Vždyť šlo zejména v podmínkách světové hospodářské krize (od přelomu 20. a 30. let) o nevítanou konkurenci zhoršující šance domácích pracovníků.” [Зілинський 1995, s. 29].

Отже, протягом свого навчання студенти отримували стипендії і тому мали кошти для існування, що потім давало їм змогу навчатися одразу у двох університетах і далі знаходити хорошу роботу після закінчення. Після університету студенти інтегрувалися до чеського суспільства, що ж було вирішенням питання інтеграції іммігрантів у суспільство. Тож, цей розділ показує позитивний вплив практики виплачування стипендій та отримання вищої освіти для інтеграції мігрантів.

3. Історія української мови в міжвоєнний період в Україні і за кордоном

3.1. Розвиток української мови в 1917-1921 рр.

Після Першої світової війни Україна нарешті змогла вибратися з-під влади Російської Імперії й створила свою незалежну державу - Українську Народну Республіку. У цей час в Україні відбуваються дуже рухливі політичні зміни: постійно змінюється влада, але перед приходом більшовиків і встановленням УСРС політика в галузі освіти й науки була незмінно спрямованою на розвиток української мови. Через те, що українська мова постійно була або під заборонаю, або вважалася селянською мовою, відповідно, ще не було впорядкованого офіційного правопису, також бракувало термінологічної бази і словників.

Як можемо прочитати у Ю. Шевельова: "...статус української мови за критичні 1917 – 1921 роки змінився разюче, а багато в чому вирішально, порівняно з попередніми десятиріччями. По майже двохсторічній перерві українська мова стає мовою законодавства, адміністрації, війська і зборів." [Шевельов, 1998, с.61]. До того часу все: законодавство, адміністративна робота, військо і зброя були російськомовними. Тільки села на той момент розмовляли неупорядкованою українською мовою, яка мала діалектичні риси й у письмовому вжитку переважно не використовувалася (крім письменників). Міста ж на той момент були переважно російськомовними, і лише поодинокі групи інтелігентів розмовляли і писали українською, але в період УНР україномовної інтелігенції було набагато менше, ніж російськомовної.

Влада УНР, що запровадила українську як державну мову, мала вирішити дуже багато проблем. Ці проблеми стосувалися не тільки впровадження правопису, написання словників, але і відсутності навчальних матеріалів та кадрів, котрі б відповідали вимогам молодій державі. "Бракувало досвіду, підручників, досвідчених учителів українознавчих предметів і просто вчителів, які б володіли українською мовою." [Шевельов 1998, с. 62].

Спроби укласти перший український правопис були ще в 1917 році. "Перший міністр освіти за часів Центральної Ради Іван Стешенко доручив був року 1917-го проф. Київського університету Іванові Огієнкові скласти короткі правила

українського правопису й написати відповідну граматику для середніх шкіл (...) Оце й є основа будучого академічного правопису.” (Огієнко, 1995 с.238-239). Тобто, цей правопис потім став основою для правопису, який видали під час українізації.

Під час запровадження правопису виникли деякі проблеми. Найголовнішими з них були не тільки питання поєднання двох найважливіших українських субкодів: західноукраїнського та наддніпрянського. На заваді впровадженню правопису було те, що українську вважали селянською мовою і не вивчали її. “Прийшлося не тільки спростовувати й роз’яснювати науковими доказами рівноцінності української мови з іншими культурами, прийшлося творити на практиці всіх можливих жанрів та мовостилів у культурному мововжитку.

Найвиразніше позначилися ті мовні жанри, що були безпосередньо пов’язані з діяльністю органів державної влади:

- 1) Жанри офіційно-публіцистичні;
- 2) Юридично-канцелярські;
- 3) Військові – з усіма їх мовостилевими/ тих жанрів/ відтінків. [Чорній, 1975, с. 13].

Отже, в цей період починається інтенсивний процес становлення української як державної офіційної мови з інтенсивним розвитком термінології різних стилів. Але, на жаль, цей період не тривав довго, хоч і вніс свої корективи у подальший розвиток української мови.

3.2. Історія запровадження офіційного правопису

Все більше влада УНР потребувала запровадження унормованого правопису. “Пізніше, 20 лютого 1920 року, Всеукраїнська Академія наук знову переглянула ці “Правила” (які складав І. Огієнко – доповнення М.Б.) й ухвалила їх до загального вжитку з деякими малими доповненнями.” [Огієнко, 1995 с. 238 -239].

Але, на жаль, так склалося, що на той момент правопис ще не був комплексно розроблений, бо ж для встановлення правил треба було витратити більше часу, а також інколи не вистачало академічних ресурсів для цієї важливої справи. “Небагато зроблено і для усталення правопису. Народний комісар освіти Гринько затвердив короткі «Правила», складені за Гетьманату (1919), в які тепер Академія Наук внесла незначні поправки, і цю брошуру на 16 малих сторінок двічі видруковано протягом 1921 р.» Головою комісії того часу був Г. Голоскевич, котрий пізніше буде в правописній комісії при Академії Наук УСРС” [Шевельов 1998, с. 84]. 16 сторінок та маленький тираж – це лише перша сходинка до утворення правопису, що забезпечив би потреби всього населення України.

Також, якщо говоримо про соціолінгвістичну ситуацію, то під час УРСР міста залишалися переважно російськомовними, а отже і вчителі у школах так само викладали російською: “Проте міські школи в цей період майже всі були російськомовні. У червні 1923 р. Скрипник доповідав, що українську мову в них не викладають навіть як предмет (...) За такого стану освіти контраст між містом і селом ставав ще різкішим, а престиж української мови ще нижчим: витворювалося враження, що це мова відсталोї другорядної культури і що вивчати цю мову немає ніякого сенсу.” [Шевельов 1998, с. 83]. За часів Скрипника, під час українізації, процес перетворення української мови на уживану та таку, що мала б застосування серед усіх мовних рівнів відбувався надто повільно саме через нестачу україномовних кадрів.

Якщо ж говоримо про сам стан української лексичної бази, то бачимо процес відчутного впливу російської мови на українську: “Що ж до самої української мови в собі, то вона тоді ввібрала в себе численні советизми, особливо в ділянках адміністративній та ідеологічній. Були це переважно кальки російських термінів, хоч сліпе копіювання тоді ще не набрало сили.” [Шевельов 1998, с. 87]. Інтенсивне проникання російської лексики, фразеології, граматичних та синтаксичних форм в

українську літературну мову першого радянського десятиріччя не обмежується публіцистичними, зокрема газетним, її стилем.” [Іжакевич 1969, с. 91]. Проникання російської в українську відбувалося дуже інтенсивно, адже в перше десятиріччя радянська влада не намагалася підвищити українську мову до мови, щоб була б вживана у всіх сферах мовлення.

З 1925 року починається українізація, котра покращила статус української мови і підняла її з позиції «сільської мови»: “З’явилася нова інтелігенція нового типу, не надто численна, але в кількості, що на неї треба було зважати; витворився хай і дуже незвичний, український елемент в партії” [Шевельов 1998, с. 89].

Сам процес впровадження “харківського правопису” відбувався наступним чином. Всеукраїнська Академія Наук у Києві доручила мовознавцям А.Кримському, В.Ганцову і О.Синявському скласти правопис української мови. У цьому процесі брали участь відомі науковці С.Єфремов, Г.Голоскевич та інші. Для обговорення правопису в травні 1927 року скликано конференцію, в якій брало участь понад 50 мовознавців – у тому числі були й представники Наукового Товариства ім. Т. Шевченка у Львові: І.Свенціцький, К.Студинський. Правописна Комісія внесла деякі зміни, особливо щодо вимови чужих слів, і так був створений компромісний правопис. У березні 1929 року його затвердив М. Скрипник і прийняла Всеукраїнська Академія Наук, а вже в травні до цієї ухвали приєдналося й Наукове Товариство ім. Т. Шевченка у Львові [Голоскевич, 1977, с. 3]. У такому становленні правопису був позитивний момент - частина України ще не належала до УРСР, але вже сам факт роботи над об’єднаним правописом створював прецедент до подальшого об’єднання країни. Впровадження правопису, що спирався на два різні українські субдіалекти - західний та наддніпрянський, - призводило до уніфікації української мови, хоч територія України і належала до різних державних утворень.

Репресії 30-х знищили всі здобутки українізації “Через злочинно неухвалюване відношення до українізації в школах Лікнепу на шахтах зовсім немає українських підручників, і все навчання проводиться російською мовою.” [Чорній 1975, с. 26].

Однак український правопис таки не був розроблений належним чином і мав певні пробіли, що було сприйнято народом дуже негативно. “І все ж новий “Український правопис” 1928 р. викликав величезне невдоволення, особливо у педагогів та працівників преси. Насамперед, не сприймалися правила правопису

іншомовних слів. Щоб їх засвоїти, треба знати походження цих слів, знати, коли в них у рідній мові вживали літери g і h, належать вони до давніх чи нових запозичень і т.д., а це не під силу часто й людині з вищою освітою.” [Жовтобрюх 1991, с. 59]. Правила були складними, це стало причиною частих правописних помилок у текстах. Та запровадження цієї версії правопису таки було позитивним явищем, що дало можливість розвитку української мови на декілька десятиріч вперед.

Попри те, що через декілька років відбулися сумні для української мови події, запровадження єдиного правопису призвело до того, що українська наука за кордоном змогла централізовано розвиватися і через десятиліття принести ці здобутки вже у незалежну Україну.

3.3. Мовна політика у 30-х роках XX століття

Тридцять років XX ст. стали для української історії трагічною добою. “Політичний курс тридцятих років сильно вплинув і на внутрішній розвиток української мови.” [Шевельов 1998, с. 122]. А саме: “Вся, майже без винятку, плідна праця мовознавців 20-х років була оголошена «шкідницькою й націоналістичною», «спрямованою на відрив української мови від російської», а видання тих років, у тім числі “Український правопис” 1928 року, академічний “Російсько-український словник”, що встиг вийти до літери “П”, термінологічні словники були заборонені.” [Масенко, 2005, с. 6]. Отже, у 30-х роках відбуваються великі негативні зміни з українською мовою.

Що ж стосується правопису, то “головним звинуваченням, висунутим комісією до українського правопису 1928 р., термінологічних словників Інституту української мови та низки мовознавчих праць попередніх років, було звинувачення у створенні «штучного бар’єру між українською і російською мовами” [Масенко 2005, с. 7], а отже, в 30-х роках відбувається навмисна русифікація української. Відповідно відбувалися такі процеси: “Перекладені українською мовою слова бригади вилучали, замінюючи їх кальками з російської мови” [Масенко 2005, с. 10].

В 30-х роках правопис зазнає відчутних змін. “...зміни, внесені в 1933 р. в український правопис, було зроблено, за словами А.Хвилі, «по лінії усунення всіх штучних правил, які було спрямовано на те, щоб повернути розвиток української мови в бік польської буржуазної культури” [Масенко 2005, с. 10]. Відповідно, український правопис в цілому й термінологічна лексика зокрема наближалися до російської.

“Український правопис” видання 1933 р. як загальнообов’язковий виконував свою роль аж до виходу з друку нового “Українського правопису” 1946 р. [Жовтобрюх 1991, с. 59-60]. Щоправда, треба зазначити, що правопис 1933 року за кордоном не використовувався, і до незалежності України в 1991 році використовувався “харківський правопис”, за яким і було написано всі україномовні наукові статі в еміграції.

Отже, у 30-х роках відбуваються значні зміни з українською мовою, що пов’язані також з трагічною сторінкою в українській історії. Мовознавці та інші

науковці репресуються. Репресіям піддаються також їхні наукові праці та словники. Через це українська мова втрачає великий пласт нових відкриттів і розриває зв'язок із українською мовою за кордоном. Цим двом версіям української мови буде надана можливість зустрітися і поєднатися лише після проголошення Незалежності, що ж у роках становить майже 60 років. Репресії призведуть до того, що українська мова в Радянському союзі уподібниться до російської мови і почне перебирати лексику та подекуди граматику, українська мова через брак сфери вжитку залишиться законсервованою у правописі Скрипника та правописі Голоскевича, а отже не буде мати змоги розвиватися вільно та швидко.

3.4. Стан української мови за кордоном

Що ж до розвитку української мови за кордоном, що через прихід до влади в Україні більшовиків не давала еміграції контактувати з корінним населенням України, то «за межами Батьківщини в роках 1919- 1920 та 1941 – 1945 опинилися сотні тисяч українців, серед них чимало й видатних українських учених. Повторилося багато своїх наукових установ, різних типів шкіл, видавництв, розвинулася українська преса. І всі вони стали головно на академічному правописові 1928 року. [Огієнко 1995, с.243]. Відповідно до Другої світової війни Європа (переважно Чехословаччина) була дуже добрим притулком для емігрантів, що опинилися за межами своєї історичної Батьківщини.

Якщо ж подивитися на політику Чехословаччини тих років, то можна побачити, що за сприяння чехів українці отримали хорошу можливість для розвитку не тільки української освіти, але і для вивчення рідної мови: “Не менш важливо, що начальником шкільної адміністрації був чех, спершу Йозеф Пешек (до 1924 р.), а по ньому Йозеф Шмек. В умовах гострої нестачі кваліфікованих учителів Пешек прийняв на роботу декого з Галичини (більше – російських емігрантів, що не знали ні української літературної мови, ні місцевих говірок) та деяких чеських легіонерів, що, пробувши кілька років у Росії, трохи підучили російську розмовну мову(...) За таких обставин, при невеликій підтримці місцевої людности довелося галичанам починати просувати на Закарпатті справу української літературної мови галицького зразка”. [Шевельов 1998, с. 256].

Отже, навівши ці цитати, можу зробити такий висновок до цього розділу. Українська мова в Чехословаччині мала всі підстави для того, щоб розвиватися вільно, без будь-яких політичних впливів. Українські науковці, що тут жили, могли вільно послуговуватися українською мовою та займатися наукою, що було дуже важливим на той момент, коли сама Україна була під гнітом російської окупаційної сталінської влади.

4. Теорія термінологічних явищ, що виникала у еміграції

4.1. Способи творення термінів в українській мові

Українська мова знає різноманітні способи утворення термінів. У цьому розділі я буду презентувати власне ці способи, які потім використаю у дослідженні термінів юридичної та економічної тематики. Існують такі способи творення термінології:

1) Неосемантизація — надання статусу термінів загальноновживаним лексичним одиницям рідної мови. Поділяються на дві підгрупи: а) неосемантизми, що виникли внаслідок переносного вживання загальнонаціональних слів; б) ті, що належали до інших термінологічних систем, а в новому термінологічному лексиконі набули нового значення, зберігаючи, однак, свою первісну семантичну прозорість [Вербенєц М, с. 15];

2) Запозичення [Вербенєц М, с. 15];

3) Неологізація;

4) Інтернаціоналізація. Від звичайних запозичень інтернаціоналізми відрізняє насамперед те, що запозичується не тільки зовнішня, а й внутрішня форма [Клочко М., с. 229].

Стосовно словотвірного аспекту термінотворення М. Вербенєц запропонувала таку класифікацію словотвірних типів термінів:

1) Терміни-кореневі слова:

а) Коренева питома лексика;

б) Запозичена непитома лексика;

2) Похідна лексика:

а) терміни, утворені за допомогою суфіксації;

б) терміни, утворені за допомогою префіксації;

3) Терміни-складні слова;

4) Терміни-словосполучення;

5) Терміни-аббревіатури [Вербенєц, с. 103–115]

За способом творення розрізняються за М.Вербенєц на: морфологічний спосіб, який у свою чергу можна поділити на:

- 1) Афіксація;
- 2) Основоскладання, чи композиція;
- 3) Словоскладання, чи юкстапозиція;
- 4) Скорочення, чи аббревіація; і семантичний, або внутрішній, словотвір [Вербенєц, с. 103–115]

Науковець Кравченко у свою чергу розрізняє такі способи творення:

- 1) Суфіксальний -нн-, нульовим суфіксом, -ість, -ств-, -зтв-, -ик, -ник, -ізацій [Кравченко, с. 80].
- 2) Інтернаціональні префікси та префіксоїди [Кравченко, с. 81].
- 3) Композити, що утворюються за допомогою інтерфіксів, та терміни-композити з першою субстантивною та другою дієслівною основою, а також з нульовим показником.
- 4) Сполучення іменника із прикметником;
- 5) Терміни-юкстапозити;
- 6) Усічення основ [Кравченко, с. 82] .

Цей розділ буде нам в нагоді згодом, коли будемо описувати способи творення неологізмів українськими науковцями в еміграції.

4.2. Теоретичні аспекти інтерференції

У цьому розділі я хочу зупинитися на лінгвістичному явищі інтерференції. Воно є важливим для дипломної роботи. Інтерференція — це явище реєстрування випадків відхилення від норм даної мови, що проявляється в мові двомовних носіїв унаслідок їх взаємодії з двома чи декількома мовами [Хауген 1972, с. 61].

Інтерференція важлива для дослідження мови емігрантів саме через те, що емігранти знають як мінімум дві мови (як я зазначала раніше, українська еміграція знала три-чотири мови: українську, російську, чеську та інколи польську). Але мало знати лише дві мови, відмінність інтерференції від знання мов у тому, що людина знає дві (три, чотири мови) на дуже гарному рівні (іноді навіть володіють на рівні рідної всіма мовами), і через це відбувається входження слова з іншої мови у мову, що є основною в комунікативній ситуації.

Супутнім до явища інтерференції є мовне явище перемикування кодів. “Перемикування кодів – довільний перехід з однієї мови на іншу” [Масенко 1999 с. 7], тобто людина вільно переходить з однієї мови на іншу, інколи не задумуючись якою мовою вона говорить у даний момент. Часом виникають моменти, що коди перемикаються настільки легко, що людина не розуміє якою мовою вона говорить чи слухає розмову.

Також «інтерференція виникає у тих випадках, коли двомовний індивід ототожнює фонетичні правила первинної мови і виконує її, застосовує до неї фонетичні правила первинної мови» [Белле 1980, 164]. Це явище дуже поширене в емігрантів і становить предмет мого дослідження, адже дуже багато слів, що я вибрала для своєї роботи, містять саме таке явище: використання іноземних слів із фонетикою іншої мови.

Отже, це явище, котре я тут описала є важливим для моєї роботи, і далі я буду описувати власне економічну і юридичну лексику, щоб описати це явище, що виникало у емігрантів Чехословаччини через те, що вони знали чеську, російську та інколи польську мову.

5. Економічні терміни, що були знайдені у науковій періодиці еміграції

5.1. Орфографічні зміни часів українізації, що відобразилися у науковій періодиці емігрантів

За науковцем Бабичем: “г” у запозичених словах зберігається у написанні, крім слів, що вже давно стали українськими [Бабич 1993, с. 324], отже всі нові слова, які походять з латинської мови, мають писатися із літерою “г”. Під час дослідження слів за цим правилом, що використовувалися за часів українізації нам вдалося знайти декілька таких слів з економічної термінології.

Асигнування ми знайшли у двох джерелах: [Записки 1931, с. 75] та [Педагогічний 1929, с. 134]. У словнику Голоскевича пишеться так само: *асигнування* [Голоскевич 1977, с. 12]. Але у сучасному словнику є лише слово *асигнування* [ВТССУМ 2005, с. 42].

Регресія в науковій періодиці [Записки 1929, с. 178]. У словнику Голоскевича є теж це слово [Голоскевич 1977, с. 335]. Але у сучасному словнику ми знайшли слово *регресія* [ВТССУМ 2005, с. 1207].

Магазин, що є у науковій періодиці [Записки 1931, с. 161], у словнику Голоскевича є *магазин* [Голоскевич 1977, с. 203]. У сучасному словнику пишеться - *магазин* [ВТССУМ 2005, с. 634].

Облігація у періодиці [Записки 1931, с. 70]. У словнику Голоскевича - *облігація* [Голоскевич 1977, с. 250]. *Облігація* у сучасному словнику [ВТССУМ 2005, с. 808].

Наступне правило, яке нам хотілося би тут зазначити, це правило м'якого “л” у запозичених словах [Бабич 1993, с. 324]: сполучення “le” передавалося через “ле”. Слова, що мали непом'якшене “л”, писалося в українській так само без пом'якшення під час українізації [Бабич 1993, с. 324]. Потім це слово з'явилося у словнику Голоскевича і вплинуло на мову діаспори.

Наступне слово *Баянс* [Записки 1929, с. 9, 74]. У словнику Голоскевича *баянс* [Голоскевич 1977, с. 17]. *Баланс* теж є у сучасному словнику української мови [ВТССУМ 2005, с. 57].

Баянсування, слово, що є у науковій періодиці [Записки 1931, с. 57]. *Баянсування* у словнику Голоскевича [Голоскевич 1977, с. 17]. *Балансування* є у сучасному словнику [ВТССУМ 2005, с. 58]

У науковій літературі міжвоєнного періоду знаходимо слово *збалиансування* [Вільний 1925, с. 404]. Воно також представлене у словнику Голоскевича [Голоскевич 1977, с. 17]. Але є слово *збалансування* у сучасному українському словнику [ВТССУМ 2005, с. 404].

Слово *Доляр* у наковій періодиці емігрантів є у “Записках” [Записки 1931, с. 98] У словнику Голоскевича ми також знайшли слово *доляр* [Голоскевич 1977, с. 104]. А от у сучасному словнику лише - *долар* [ВТССУМ 2005, с. 315].

У науковій літературі тих років можна знайти словослопучення *пляновий характер* [Педагогічний 1929, с. 129]. У словнику Голоскевича є два варіанти *плян* і *план* [Голоскевич 1977, с. 293]. У словнику сучасної української мови є лише слово *план* [ВТССУМ 2005, с. 987].

У науковій періодиці є слово *проєкт* [Педагогічний 1923, с. 101]. Так само пишеться у словнику Голоскевича [Голоскевич 1977, с. 325]. У сучасному словнику є слово *проект* [ВТССУМ 2005, с. 1152]. Щодо такого написання можна знайти лінгвістичну статтю у Бабича про те, що слово “проект” пишеться як *проєкт* за правописом Скрипника [Бабич 1993, с. 324].

Народне господарство [Вільний 1925, с. 260]. У словнику Голоскевича *народній* [Голоскевич 1977, с. 232]. У сучасному словнику є лише варіант *народний* [ВТССУМ 2005, с. 42].

Отже, дослідження цих слів дає підставу стверджувати, що науковці в еміграції послуговувалися словником Голоскевича, і за датами випуску наукових журналів можна сказати, що використовували його навіть тоді, коли на території України вже відбувалися репресії та зміни у правописі.

5.2. Інтерференції з російської мови в економічних термінах у еміграції

У науковій періодиці ми знайшли слово *вкладчики* [Записки, 1931, с. 94], це саме слово є у російсько-українському словнику із маркуванням “російське слово” [Рос 2004, с. 104], українське слово буде *вкладник* [ВТССУМ 2005, с. 192], отже у цьому випадку зустрічається інтерференція з російської мови.

У науковій періодиці тих часів ми знайшли слово *володїтель* [Вільний 1925, с. 260], але цього слова немає у словниках української мови. У російськомовних словниках є слово *владелец*, але з маркуванням “застарілий” [Рос 2004, с. 106]: (1. То же, что правитель (в 1 знач.). 2. То же, что владелец. || ж. владетельница, -ы. [Ожегов 2004]). У словниках з української мови є слово *власник* (1. *чого і без додатка*. Господар якихось речей, майна і т.ін. на правах приватного або суспільного володіння. 2. Людина, яка прагне сама цілком володіти чим-небудь, не ділячись з іншими.) [СУМ Т 1, 1977, с. 703]). Отже, ці словникові статті демонструють явище інтерференції.

Наступне слово *держатель* [Вільний 1925, с. 256] у значенні “власник”. Воно є у російському словнику: *держатель* [Рос 2004, с.198]. *Держатель* є у словнику Ожегова (1. Лицо, владеющее ценными бумагами, ценностями (офиц.).2. Приспособление для держания, закрепления чего-н.” [Ожегов 2004]). В українській мові: *держатель* означає те саме, що і *тримач* (Пристрій для тримання чогось [СУМ Т. 10, 1977, с. 264]).

Наступне слово, що привернуло нашу увагу: *ділимість* [Вільний 1925, с. 259]. В українській мові є слово “подільність” [Рос 2004, с. 195]. У російській: *делимость*, (Свойство целого числа делиться на другое целое число без остатка. Признаки делимости. *Делимое*, Число или величина, подвергаемая делению [Ожегов 2004]). В українській мові: *подільність* (Властивість за значенням подільний. [СУМ Т. 6, 1977, с. 746]).

У науковій періодиці ми знайшли слово *наслідник* [Вільний 1925, с. 245]. В російсько-українському словнику це слово перекладається як *спадкоємець*, *наслідник* [Рос 2004, с. 458]; у російському словнику – *наследник* (1. Лицо, к-рое получает наследство, наследует кому-н. 2. перен. Продолжатель чьей-н. деятельности, преемник. || ж. наследница, -ы [Ожегов 2004]). І хоч подається у українському словнику слово

наслідник, ми все-таки схильні вважати, що це слово не так часто вживається у сучасній українській мові.

У науковій періодиці було знайдено словосполучення *носій податку* [Записки, 1931, с. 57]. Російський словник подає слово *носитель* (Книж. 1. чего. Тот, кто наделен чем-н., может служить выразителем, представителем чего-н. (книжн.). Н. передовых идей. 2. чего. Распространитель какой-н. инфекции. Н. гриппа. 3. Устройство, несущее, перемещающее что-н., а также вообще то, что заключает, несет в себе что-н. (спец.) [Ожегов 2004]). В українській мові *носій* (1. Те саме, що носильник. // Той, хто взагалі несе що-небудь. 2. перен. Той, хто наділений, володіє чим-небудь, є його виразником. 3. спец. Розповсюджувач інфекції і т. ін. [СУМ Т.5, 1974, с.466]). Отже, у значенні "носій податку" словосполучення використовується в переносному значенні і не може бути застосоване у якості економічного терміна.

Далі є слово *обрахунок (векселів)* [Вільний, 1925, с. 265], російською це слово буде *расчёт* [Рос 2004, с. 874], (*Рассчитывать* – распределять счетом. [Ожегов 2004]). В українському словнику є слово *обрахунок* (рідко. 1. Дія за значенням обрахувати, обраховувати. // Викладки, одержані в результаті підрахування якихось даних; розрахунок. // рідко. Те саме, що облік. 2. Дія за значенням обрахуватися, обраховуватися 2; розрахунок. [СУМ Т.5, 1974, с.563]). Отже, бачимо, що слово *обрахунок* яке має інше значення, ніж у статті.

Наступним словосполученням, яке ми знайшли, було *прожиточний мінімум* [Записки, 1927, с. 153]. У російсько-українському словникові зустрічається лише слово *прожитковий* [Рос 2004, с. 852]. У російському словнику є слово *прожиточный минимум, прожиточный* (прожиточный минимум - средства, необходимые для нормального существования, для того, чтобы прожить, для поддержания трудоспособности [Ожегов 2004]). В українській мові є слово *прожитковий* (необхідний, достатній на прожиток [СУМ Т 8, 1977, с.180]).

Наступне словосполучення - *річезового обладнання* [Записки 1927, с. 171], *речовий* [ВТССУМ 2005, с. 1219]. У російсько-українському словнику ми знайшли лише *устаткування, обладнання* як відповідники до російського слова *оборудование* [Рос 2004, с. 529].

Отже, наведені приклади дають підставу стверджувати, що у наукових працях емігрантів виникали інтерференції з російської мови в економічній лексиці.

5.3. Інтерференції з польської мови в економічних термінах у еміграції

Емігранти інколи потрапляли на територію Чехословаччини із Західної України. Деякі з них знали польську, адже це була офіційна мова тих регіонів.

Розглянемо слово *гандлювати* [Записки, 1929, с.46] Український тлумачний словник подає слово “гендлювати” (торгувати з метою наживи [ВТССУМ 2005, с.230]). Польсько-український словник подає слово *handlovac* з перекладом “торгувати” [МАЛЕВСЬКА, 2004, с.774]. Тож, тлумачний словник української мови подає це слово з іншим значенням, ніж у науковій літературі. Також, ми знайшли дериваційне слово від *hadlovac* - *гандль* у наукових записках [Записки, 1929, с. 46], натомість український тлумачний словник подає лише слово “гандлювання” [ВТССУМ 2005, с. 230], що доводить: слово *гандль* в українській мові не використовується і є інтерференцією з польської мови.

Настуні словосполучення, що нас зацікавили, - *гуртовий прибуток* [Педагогічний 1929, с. 144], *гуртові закупки* [Записки 1931, с. 101] та *гуртові суми* [Педагогічний 1929, с. 131]. У польсько-українському словнику ми знайшли слово *hurtowy* (оптовий, гуртовий, хуртовинний [МАЛЕВСЬКА 2004, с. 110]). Отже, на першому місці стоїть слово “оптовий”. Великий тлумачний словник це слово зі значенням “оптовий” подає лише на третій словниковій позиції. (З.Якого купують або продають у великій кількості, оптовий [ВТССУМ 2005, с. 267]). І хоча хтось може заперечити, що ми маємо подібне значення у польському і тлумачному словниках української мови, цю тезу варто заперечити таким чином: подібне значення розташоване у словниковій статті лише на третьому місці, тож ми вважаємо, що використання значення, що є лише на третьому місці не припустиме для наукової статті.

Отже, цей розділ доводить, що у мові та їхніх наукових працях емігрантів виникали інтерференції з польської мови.

5.4. Інтерференції з чеської мови у економічних термінах українських емігрантів

Через те, що українці жили в чеському середовищі, то відповідно у них виникали інтерференції з чеською мовою, особливо у термінах, що вживалися також і в чеському середовищі. Отже, у цьому розділі ми будемо досліджувати інтерференції з чеської мови.

У науковій мові є слово *уплат* [Педагогічний 1929, с. 143] — *уплачувати* (*вплачувати*), *уплатити* (*вплатити*). (віддавати, вносити плату за що-небудь [СУМ Т 10, 1979, с. 461]). Слова “уплат” у україномовному словнику взагалі не існує, в чеському словнику слово *úplata* (zaplacení 1, úhrada [FILIPEC 2005, с. 471]).

Втрата капіталу у значенні “витрати” [Вільний, 1925, с. 260]. В україномовному словнику *утрата* (1. Дія, внаслідок якої хтось лишається без когось, чого-небудь, втрачає когось, щось. 2. Той (те), хто (що) втрачений (втрачене); що-небудь загублене, вкрадене, розбите і т. ін. 3. Зменшення кількості чого-небудь. 4. Марне, без користі витрачання чого-небудь. 5. мн. Гроші, кошти, витрачені на що-небудь.// Кількість чого-небудь, не використаного за призначенням, марно витраченого, незбереженого і т.ін. [СУМ Т 11, 1979, с.519]), у чеській мові *útrata* (výdaj, výloha [FILIPEC 2005, с. 478]).

Слово *гіпотека* [Записки 1929, с. 9] має свої сучасні відповідники. В українському тлумачному словнику *іпотека* (у капіталістичних країнах — позика, що видається під заставу нерухомого майна, а також застава нерухомого майна під таку позичку [ВТССУМ 2005, с. 505]). У словнику Голоскевича *гіпотека* [Голоскевич 1977, с. 77]. У чеському словнику *hypotéka* [FILIPEC, 2005, с. 106].

Чужоземні товари [Записки 1929, с. 70] у російсько-українському словнику тих часів *иностранный* (об обычаях) - чужозёмный); (о валюте) – закордонний; (о языке) – чужий [Дорошенко, 1930]). Отже, логічніше було б припустити, що у цьому словосполученні краще було б казати *іноземні товари*.

У науковій літературі вживають слово *зиск* [Записки 1927, с. 164], яке також є в українських словниках [ВТССУМ 2005, с. 459], [СУМ Т 3, 1972, с. 568], а також у наукових статтях пізнішого року є слово *зискати* [Записки 1929, с. 37], якого якраз не

має у сучасному словнику української мови, у чеській є слово *získat* (*úsilím nabýt, domocí se, vydělat* [FILIPEC 2005, с. 566]).

Наступне слово – *корона* [Записки 1929, с.10]. Економічний термін у чеському словнику *koruna* (*jednotka měny* [FILIPEC 2005, с.1454]). В українському словнику це слово перекладається лише у значенні чеської валюти як *крона* [ВТССУМ 2005, с.590], і це дає нам підстави вважати його інтерференцією з чеської мови.

Наступне слово *комора* [Записки 1929, с.14]. У чеському словнику слово *komora* (*zákonodavný sbor v některý státech* [FILIPEC 2005, с.140]), в українській мові *комора* (1. Окрема будівля для зберігання зерна тощо. Один купець хороший дворик мав 2. Приміщення в житловому будинку, де тримають продукти харчування, хатні речі тощо [СУМ Т 4, 1973, с.248]).

Наступне словосполучення *мінова цінність* [Вільний 1925, с.239], у чеській мові є слово *měna*: (1. *peněžní soustava urč.* 2. *pěnežní jednotka* [FILIPEC 2005, с. 205]). В українському словнику ми знайшли лише слово *мінований* (у знач. прикм. Із закладеними мінами [СУМ Т 4, 1973, с.742]), іншого значення ми не знайшли.

Отже, всі ці приклади доводять, що українські емігранти мали інтерференції з чеської мови.

5.5. Вивчення способів творення економічних термінів в працях емігрантів

У цьому розділі ми будемо подавати слова, що відрізняються від сучасного тлумачного словника та словника Голоскевича, а отже можемо їх вважати неологізмами.

У науковій статті ми знайшли слово *биржа* [Записки 1927, с. 131], українські тлумачні словники подають *біржа* [ВТССУМ 2005, с. 84] та [СУМ Т 1, 1970, с. 188].

Наступне слово *боргодавчий* [Записки 1927, с. 121], у українському тлумачному словнику є лише *борг* [ВТССУМ 2005, с. 92]. Отже, слово *боргодавчий* утворене за допомогою складання основ: у цьому випадку двокомпонентною терміносполукою.

Далі маємо два словосполучення з однаковим компонентом: *біжучий борг* [Записки 1931, с. 69] та *біжучий рахунок* [Записки 1929, с. 9]. Тлумачний словник подає слово *біжучий* (Який відбувається, здійснюється тепер; поточний) [СУМ Т 1, 1970, с. 179]. Отже, тут відбулася заміна значення з перенесеного до прямого.

Слово *випозичення* [Записки 1929, с. 10]. Тлумачний словник подає слово "запозичення" [ВТССУМ 2005, с. 415], отже, слово "випозичення" утворилося за допомогою префіксального методу.

Слово *витрачування* [Педагогічний 1929, с. 129]. Український тлумачний словник подає два слова, до яких можна застосовувати усе сказане вище: *витрачення* та *витрачувати* [ВТССУМ 2005, с. 415], слова *витрачування* у використаних словниках немає. Отже, ми вважаємо, що це слово утворилося за морфологічним способом, поєднанням двох подібних слів у одне.

Словосполучення *гнати ціни* [Записки 1929, с. 58]. Ми вважаємо, що це словосполучення утворилося з використанням метафори, і слово "гнати" тут замінює нормативне "підвищувати".

Далі ми розглянемо ряд слів і словосполучень зі словом "гроші". Отже, перше наше слово - *грішми* [Записки 1927, с. 139], яке може вживатися в такій формі і має також паралельну форму *грошима* [ВТССУМ 2005, с. 263]. Далі у наукових записках ми знаходимо слова *грошевий* [Записки 1927, с. 121], *грошевий податок*

[Записки 1927, с. 39], *грошевої* [Записки 1927, с. 149], хоч тлумачний словник подає це слово як *грошовий* [ВТССУМ 2005, с. 263]. На нашу думку, такі зміни спостерігаються через різні правила вживання голосних після шиплячих.

Грошове значіння [Вільний 1925, с. 242]. Як ми зазначали в попередньому абзаці, слово *грошовий* написано правильно за тлумачним словником [ВТССУМ 2005, с. 263], що ж до слова *значіння*, то тлумачний словник української мови подає слово *значіння* як діалектне [ВТССУМ 2005, с. 471], а нормативним варіантом є *значення*.

Варто також додати, що різне відміннювання слова *гроші* можна побачити у двох різних наукових працях, тобто припускаємо, що ці дві наукові праці піддавалися різним редакційним правкам.

Словосполучення *держка рівновага цін* [Вільний 1925, с. 260] утворилося від слова “держати” [ВТССУМ 2005, с. 286] з використанням метафори. У словосполученні, на нашу думку, має бути *тривала рівновага цін*.

Слова *добутковість* [Записки 1931, с. 101] у великому тлумачному словнику немає, а є лише слово *добуток* [ВТССУМ 2005, с. 308].

Також нас зацікавило слово *довіроцифковий* [Записки 1931, с. 99]. У великому тлумачному українському словнику є слово прикметник “довірчий” [ВТССУМ 2005, с.309], отже слово створене із застосуванням суфіксального принципу.

У наукових записках ми знайшли словосполучення *доглядна рада* [Записки 1927, с. 168], український тлумачний словник подає слово *доглядацький* [ВТССУМ 2005, с. 310], отже слово утворене за допомогою суфіксального способу.

Наступне цікаве словосполучення, знайдене у науковій періодиці тих років: *капітальний чини* [Записки 1927, с. 121]. Великий український тлумачний словник подає слово *чини* (іст. Натуральний або грошовий податок, що його платили поміщикам чи на державу у феодалній Європі [ВТССУМ 2005, с. 1601]). Це слово можна вважати архаїзмом.

Ми знайшли словосполучення *коливання цін* [Вільний 1925, с. 248], але офіційні сучасні документи подають його як: *коливання цін* [Урядовий портал], так само можна сказати про вираз *колихати валютою* [Вільний 1925, с. 258].

Наукова періодика українських емігрантів подає слово *корегування* [Записки 1931, с. 65], на відміну від великого тлумачного словника української мови, що містить слово *корекція* [ВТССУМ 2005, с. 574]. Тут спостерігаємо застосування іншого

суфіксального принципу, ніж у слова, яке подає сучасний тлумачний словник української мови.

Словосполучення *зарібна платня* [Записки 1931, с. 87] подає лише словник А.Кримського [Кримський 1924-33], український тлумачний словник подає словосполучення *заробітня платня* [ВТССУМ 2005, с. 418].

Слова *лишок, лишки* [Записки 1927, с. 138], [Записки, 1927, с. 143] та [Педагогічний 1929, с. 129] подаються у різних наукових джерелах тих років, але це слово відсутнє у великому тлумачному словнику [ВТССУМ 2005, с. 616]. Також варто зазначити, що це слово є у словнику Голоскевича [Голоскевич 1977, с. 196], отже його можна вважати вигаданим під час українізації, але до сучасних словників воно вже не дійшло.

Слово *керовник* [Записки 1929, с. 32] український тлумачний словник подає як *керівник* [ВТССУМ 2005, с. 535]. Відповідно всі інші деривати *керівництво* [Записки 1931, с. 93], *керівнича група* [Записки 1929, с. 32], *керівники* [Записки 1927, с. 166] також мають писатися із “і”, отже тут відбулося чергування “о” з “і”, яке притаманне офіційному правопису української мови, але відсутнє у деяких діалектах.

Словосполучення *бюджетова рівновага* [Записки 1931, с. 49] подається у великому тлумачному словнику як *бюджетна* [ВТССУМ 2005, с. 105]. Отже, тут застосований інший суфіксальний спосіб для творення слова.

Словосполучення *валютний курс* [Записки 1927, с. 139] відрізняється від того, що подає великий тлумачний словник української мови - *валютний курс* [ВТССУМ 2005, с. 110]. Отже, тут також використовується суфіксальний спосіб.

Слово сполучення *ізгублений крам* [Вільний 1925, с. 261] утворилося із використанням префіксального способу. Великий тлумачний словник подає слово *загублений* [ВТССУМ 2005, с. 384].

Слово *кілкість* [Записки, 1927, с. 144] нас зацікавило через нестандартне написання. Великий тлумачний словник це слово подає з м'яким знаком: *кількість* [ВТССУМ 2005, с. 540], отже ми маємо два варіанти написання цього слова. Перший варіант полягає у тому, що українська діаспора вимовляла це слово саме без м'якого знака, або автор статті або коректор наукової праці допустив орфографічну помилку.

У науковій літературі ми знайшли слово *купець* [Вільний 1925, с. 260] (Власник торговельного підприємства, особа, що займається приватною торгівлею), також наукова література подає слово *купователь* [Вільний 1925, с. 245], *покупець*

(Той, хто купує що-небудь [ВТССУМ 2005, с. 1030]). Отже тут застосований префіксальний спосіб.

Також два різних словосполучення *купівна вартість* [Записки 1929, с. 11] та *куповальна сила* [Вільний 1925, с. 259], ці два слова відрізняються від слова, що подає тлумачний словник української мови: *купівельний* [ВТССУМ 2005, с. 597], отже у першому слові маємо префіксальний спосіб творення слів, а у другому слові чергування «о» з «і» у корені слова.

Слово *лихв'яр* [Записки 1929, с. 12] у великому тлумачному словнику пишеться так: *лихвар* [ВТССУМ 2005, с. 615], тут застосований принцип м'якої та твердої основ.

Словосполучення *матер'яльні цінності* [Записки 1927, с. 137]. Український тлумачний словник подає слово *матеріальні* [ВТССУМ 2005, с. 651], тут бачимо принцип твердої та м'якої основ.

Словосполучення *металичні гроші* [Вільний 1925, с. 243], великий тлумачний словник подає слово *металічний* [ВТССУМ 2005, с. 662], тут м'який та твердий приголосний “л”.

Слово *множність* [Записки 1927, с. 140] відповідає слову *множинність* у великому тлумачному словнику [ВТССУМ 2005, с. 682]. Тут застосовано суфіксальний спосіб.

У наукових записках слово *монополь* чоловічого роду [Записки 1931, с. 84], у великому тлумачному словнику слово *монополія* жіночого роду [ВТССУМ 2005, с. 688], отут застосовано морфологічний принцип.

Слово *орандар* [Вільний 1925, с. 245] у великому тлумачному словнику пишеться як *орендар* [ВТССУМ 2005, с. 854]. Тут зміна приголосного у основі.

Нас зацікавило словосполучення *папірова валюта* [Вільний 1925, с. 244] та слово *папіровий* [Вільний, 1925, с. 255]. Великий тлумачний український словник презентує нам слово *паперовий* [ВТССУМ 2005, с. 883], отже тут відбувається чергування “і” з “е”.

Натомість словосполучення-термін *папірово-грошовий оборот* є юкстапозитом [Вільний 1925, с. 245].

Слово *підприємничий* [Записки 1927, с. 123] у великому тлумачному словнику пишеться як *підприємницький* [ВТССУМ 2005, с. 962], отже це слово утворене за суфіксальним принципом.

Слово *платіжів* [Вільний 1925, с. 252] у тлумачному словнику пишеться як *платежів* [ВТССУМ 2005, с. 980], отже тут відбувається чергування “і” з “е”.

Нас зацікавило слово *економічне поведіння* [Вільний, 1925, с. 265], великий тлумачний словник української мови подає слово *поведінка* [ВТССУМ 2005, с. 992]. Тут використано чергування у корені «о» з «е» та суфіксальний спосіб творення слів.

Слово *подаруни* [Вільний 1925, с. 245] у сучасному українському словнику, але є *подарунки* [ВТССУМ 2005, с. 1003], отже тут застосований суфіксальний спосіб.

Словосполучення *податкове тиснення* [Записки 1931, с. 57] цікаве із погляду сучасної української мови і використовується слово *тиск* [ВТССУМ 2005, с. 1451], тут застосовано морфологічний спосіб творення слова.

У науковій періодиці тих часів можна знайти слова *позичка* [Вільний 1925, с. 246] та *позичкова політика* [Записки 1931, с. 97] з різних років, що свідчить про широке застосування цього слова у тогочасній мові. Натомість сучасний словник подає слово *позика* [ВТССУМ 2005, с. 1020], отже, тут застосований суфіксальний спосіб.

Далі нас зацікавило слово *понижуватися* [Записки, 1927, с. 297], адже сучасний словник подає слово *знижуватися* [ВТССУМ 2005, с. 472], отже, тут застосовано префіксальний спосіб.

Слова *постача* [Вільний 1925, с. 246] не має, але сучасний український словник подає слово *постачання* [ВТССУМ 2005, с. 1083], отже, тут застосований суфіксальний спосіб.

Слово *провізоричний* [Педагогічний, 1929, с. 128] український словник подає як *провізорний* [ВТССУМ 2005, с. 1145], тому тут застосований суфіксальний спосіб.

У науковій періодиці є словосполучення *прогресійні норми* [Записки, 1927, с. 143], тому що великий тлумачний словник подає лише прикметник *прогресивний* [ВТССУМ 2005, с. 1149].

Словосполучення *різномірні прибутки* [Педагогічний, 1929, с. 138]. Український сучасний словник подає слово *різнорідні* [ВТССУМ 2005, с. 1227], отже, тут чергування “о” з “і”.

Словосполучення *річевий капітал* [Записки 1927, с. 128] не можна вважати за норму української мови, тому що сучасний словник української мови подає слово *речовий* [ВТССУМ 2005, с. 1219], отже тут застосовано чергування “і” з “е” в корені слова.

Слово *спит* [Вільний 1925, с. 245] маємо вважати за застаріле, бо великий тлумачний слоник подає слово *попит* [ВТССУМ 2005, с. 1056].

Слово *справоздання* знаходимо у джерелах два рази [Записки 1929 с. 9] [Записки 1931, с. 169], український тлумачний словник подає лише слово *звіт* [ВТССУМ 2005, с. 1376], отже маємо тут різні способи творення слів.

Словосполучення *спродані блага* [Вільний 1925, с. 259] ми не можемо використовувати, адже великий тлумачний словник подає слово *продані* [ВТССУМ 2005, с. 1150]. Тут використовується префіксальний спосіб. Теж саме стосується словосполучення *спродати зі збитками* [Вільний 1925, с. 260].

Слово *стоварищення* [Записки 1929, с. 39], у великому тлумачному словнику української мови подається як *стоваришування* [ВТССУМ 2005, с. 1394], отже тут використано суфіксальний спосіб творення слів.

Словосполучення *товарові ціни* [Записки 1929, с. 66] нас зацікавило саме тому, що у великому словнику української мови слово подається як *товарні* [ВТССУМ 2005, с. 1457]. Також варто зазначити, що інше наукове видання використовує слово “товарні”: *товарні гроші* [Вільний 1925, с. 259]. Тут використано суфіксальний спосіб.

Словосполучення *трестоване підприємство* [Записки 1929, с. 37] у великому тлумачному словнику подається як *трестівське* [ВТССУМ 2005, с. 1472], отже тут використано суфіксальний спосіб.

Отже, наведенні приклади дають можливість побачити можливі словотвірні зміни в словах через те, що термінологія не була розроблена належним чином.

Також цей розділ показує, які способи творення слів виникали в науковій періодиці в еміграції в Чехословаччині.

6. Юридичні терміни, що відображенні у науковій періодиці емігрантами

6.1. Відображення правописних змін в науковій періодиці емігрантів

У цьому розділі ми використаємо правопис Голоскевича та проаналізуємо правописні зміни, що відрізняються від сучасного українського правопису та правила, що застосовуються в тих чи інших словах. Для цього я переважно використовую роботу науковця Бабича, котрий описує правила правопису із вживання “г”, м’якого “л” та слова “проєкт” [Бабич 1993, с. 324].

У наукових працях є слово *деклярація* [Записки 1931, с. 148], так само пишеться це слово і у словнику Голоскевича - *деклярація* [Голоскевич 1977, с. 93]. У сучасному словнику української мови є лише слово *декларація* [ВТССУМ 2005, с. 281].

У науковій праці є словосполучення *державні регалії* [Педагогічний 1934, с. 138] у словнику Голоскевича – *регалия* [Голоскевич 1977, с. 335], у сучасному словнику є лише варіант *регалия* [ВТССУМ 2005, с. 1206].

У наукових записках *експропріація* [Записки 1931, с. 169], у словнику Голоскевича - *експропріація* [Голоскевич 1977, с. 113], у сучасному словнику української мови є слово *експропріація* [ВТССУМ 2005, с. 341].

У науковій періодиці *монастир* [Педагогічний 1925, с. 387] у сучасному словнику *монастир* [ВТССУМ 2005, с. 687], а от у словнику Голоскевича, який написаний за правилами правопису під час українізації містить слово *манастир* [Голоскевич 1977, с. 205]. Теж саме слово маємо далі у тому ж виданні наукової періодики [Педагогічний 1925, с. 386].

У науковій періодиці *законопроект* [Записки 1929, с. 21], але у словнику Голоскевича це слово пишеться інакше - *законопроект* [Голоскевич 1977, с. 128], у СУМі є слово *законопроект* [СУМ Т 3, 1972, с. 157].

У науковій періодиці - *кольонізація* [Педагогічний 1923, с. 101], у словнику Голоскевича пишеться інакше - *колонізація* [Голоскевич 1977, с. 176], а от у словнику української мови пишеться також *колонізація* [СУМ Т 4, 1973, с. 230].

У науковій літературі - *Ліга Націй* [Записки 1931, с. 110], у словнику Голоскевича є слово *ліга* [Голоскевич 1977, с. 197], у сучасному словнику - *ліга* [ВТССУМ 2005, с. 617].

Міжнародне судівництво [Педагогічний 1923, с. 92], у сучасному словнику є слово *міжнародний* [ВТССУМ 2005, с. 671], тобто останній приголосний у цьому слові

твердий. Також, у науковій періодиці слово *міжнародня* [Записки 1931, с. 154], у словнику Голоскевича так само [Голоскевич 1977, с. 213], у СУМі є слово *міжнародний* [СУМ Т 4, 1973, с. 728].

У науковій літературі *зносини* [Педагогічний 1923, с. 89], у словнику Голоскевича є слово *зносини* [Голоскевич 1977, с. 213]. У сучасному словнику існує лише слово *відносини* [ВТССУМ 2005, с. 175].

Також ми знайшли і наступний вираз з цим словом - *Постійна Палата Міжнародньої юстиції* [Записки 1931, с. 111], де слово *міжнародний* написано за тим же самим принципом.

У науковій періодиці є слово *гарантія* [Педагогічний 1923, с. 92]. У словнику Голоскевича - *гарантія* [Голоскевич 1977, с. 86]. У сучасному словнику є слово *гарантія* [ВТССУМ 2005, с. 222].

У науковій літературі тих часів слово *єрган* відмінювалося як *єргану* [Записки 1931, с. 108], але у сучасному словнику це слово відмінюється як *єргана* [ВТССУМ 2005, с. 852]. Також, ми знайшли це слово з іншим написання *єрган* [Педагогічний 1929, с. 571], у словнику Голоскевича зазначене слово *єрган* [Голоскевич 1977, с. 216].

У науковій періодиці *єрганізована* [Записки, 1927, с. 120], *єрганізований* у словнику Голоскевича [Голоскевич 1977, с. 262]. *Єрганізований* є у сучасному словнику [ВТССУМ 2005, с. 853]

У науковій періодиці тих років *єбовязок* [Педагогічний 1923, с. 97], *єбовязок* у словнику Голоскевича [Голоскевич 1977, с. 251], у сучасному словнику української мови пишеться слово *єбов'язково* [ВТССУМ 2005, с. 813].

У науковій періодиці є словосполучення *єбовязуєче право* [Педагогічний 1925, с. 396], у словнику Голоскевича так само [Голоскевич 1977, с. 251]. У сучасному словнику є слово *єбов'язкове* [ВТССУМ 2005, с. 813].

У науковій періодиці є слово *єроєкт* [Записки 1927, с. 103], у словнику Голоскевича є слово *єроєкт* [Голоскевич 1977, с. 325]. У сучасному словнику є слово *єроєкт* [ВТССУМ 2005, с. 1152]. Також зустрічаємо і інший варіант написання цього слова у періодиці - *єроєкт* [Педагогічний 1923, с. 101].

У науковій періодиці є слово *єрінцип* [Педагогічний 1923, с. 103], у словнику Голоскевича - *єрінцип* [Голоскевич 1977, с. 320]. У сучасному словнику української мови є слово *єрінцип* [ВТССУМ 2005, с. 1125].

У науковій літературі тих часів є слово - *параграф* [Педагогічний 1934, с. 134]. У словнику Голоскевича – *параграф* [Голоскевич 1977, с. 270]. У сучасному словнику - *параграф* [ВТССУМ 2005, с. 884].

У науковій періодиці є слово *привільовані* [Записки, 1927, с. 134]. У словнику Голоскевича - *привільованийий* [Голоскевич 1977, с. 316]. У сучасному словнику можна знайти два варіанти - *привілейовані* та *привілейовані* [ВТССУМ 2005, с. 1111].

У науковій періодиці є словосполучення *ролю ментора* [Записки 1927, с. 99], у Голоскевича це слово теж жіночого роду [Голоскевич 1977, с. 354], а от у сучасному словнику це слово чоловічого роду [ВТССУМ 2005, с. 1275].

У науковій періодиці є слово *білятьний* [Записки 1931, с. 135]. У сучасному словнику *білатеральний* [ВТССУМ 2005, с. 80]. У словнику Голоскевича цього слова немає.

Отже, приклади з цього розділу доводять, що українські науковці в еміграції використовували правопис Скрипника.

На цьому ми завершуємо розділ з орфографічними відмінностями і переходимо до розділів з інтерференціями.

6.2. Інтерференції з російської мови в юридичних термінах у еміграції

Через те, що люди, які писали наукові статті знали російську мову, бо декотрі були з території колишньої Російської імперії, де російська мова була офіційною і будь-яка освічена людина мусила нею володіти на рівні рідної, що ж у свою чергу вплинуло на вживання інтерференцій з російської мови у статтях.

Слово *жалоба* [Записки 1927, с. 180]. Російсько-український словник вказує, що *жалоба* є російське слово, а *скарга* — українське [Рос 2004, с. 231]. У словнику Ожегова *жалоба* (1. Выражение неудовольствия по поводу чего-н. неприятного, страдания, боли. Горькая ж. Жалобы на одиночество. 2. Официальное заявление с просьбой об устранении какого-н. беспорядка, несправедливости. [Ожегов 2004]). У СУМі: *жалоба* має інше значення (висловлення невдоволення з приводу чогось; *скарга*. [СУМ Т 2, 1971, с. 505]) і *скарга* (1. Висловлення незадоволення, суму, нарікання на неприємності, біль, горе і т. ін. 2. Офіційна письмова чи усна заява про незаконні або неправильні дії якої-небудь особи, установи і т. ін. [СУМ Т 9, 1978, с. 254]). У сучасному словнику української мови є лише слово *скарга* [ВТССУМ 2005, с. 1227], тому це слово є в нашому списку. На підтримку твердження, що слово *жалоба* в значенні *скарга* є суржилом також маємо наступний дериват від слова що ми зазначили вище: *жалобицики* [Записки 1927, с. 181]. У російсько-українському словнику лише є слово *скаржник* в українській мові [Рос 2004, с. 231]. Слово *жалобщик* в російській мові (Тот, кто подает жалобу (во 2 знач.), а также вообще тот, кто жалуется [Ожегов 2004]). В українському словнику *скаржник* (Той, хто скаржиться [СУМ Т 9, 1978, с. 254]). Слово *жалобщик* відсутнє в українському словнику.

Наступне слово *регістрація* [Записки 1927, с. 100]. У російсько-українському словнику це слово існує як *регістр* (в машинах, інструментах тощо), у іншому значенні це слово перекладається як *реєстрація* [Рос 2004, с. 956]. У СУМі (1. Список, перелік чого-небудь; книга для записування, обліку чогось. 2. Частина звукоряду, що займає певне положення по висоті звучання і має однаковий тембр. 3. У язичкових і духових інструментах клавесин, фісгармонія, акордеон, орган) 4. Розподільник, регулятор у деяких машинах і приладах. 5. Орган державного нагляду за якістю морських і річкових суден, що будуються, та за безпекою їх плавання [СУМ Т 8, 1977, с. 478]).

Наступне словосполучення *фіктивно-реєстраційна система* [Записки 1927, с. 100]. У російсько-українському словнику є російське слово *регистрация* і перекладається як *реєстрація* [Рос 2004, с. 956]. Слово *система* в українській мові має літеру “и”: *система* [Рос 2004, с. 1003]. Слово *фиктивный* в українській мові є *фіктивний* [Рос 2004, с. 1142], це слово ми також маємо у СУМі і воно пишеться теж як *фіктивний* [СУМ Т 9, 1978, с. 203]. Також слово *система* у словнику Голооскевича відповідає сучасному правопису [Голооскевич 1977, с. 365]. Також це слово і в СУМі пишеться як *система* [СУМ Т 10, 1979, с. 590], а слово *фіктивний* є у словнику Голооскевича [Голооскевич 1977, с. 419].

Наступне слово *конститутивний* [Записки 1927, с. 120]. У російсько-українському словнику є слово *конститутивний* в українській мові та російською *конститутивный* [Рос 2004, с. 359]. У тлумачному словнику української мови є *конститутивний* [СУМ Т 4, 1973, с. 266]. Отже бачимо, що слово у Записках є російське написання, а не українське.

Словосполучення *положення національних меншостей* [Педагогічний 1923, с. 94]. У російсько-українському словнику слово *положение* перекладається як *стан, становище* [Рос 2004, с. 735]. Також, слово *положення* в українській мові, яке має наступне значення *положення* (1. Місцезнаходження кого-, чого-небудь у просторі. 2. Певне становище, зумовлене відповідними обставинами. 3. Зведення правил, законів і т. ін. з певного питання [СУМ Т 11, 1976, с. 90]). У російському словнику: *положение* (1. Местонахождение в пространстве. 2. Расположение, постановка тела или частей его, поза. 3. Состояние кого-чего-н., сложившиеся обстоятельства. 4. Совокупность общественно-политических отношений, обстановка общественной жизни. 5. Место, роль кого-н. в общественной жизни, в коллективе, в семье. 6. Распорядок государственной, общественной жизни, устанавливаемый властью. 7. Свод правил, законов, касающихся чего-н. 8. Научное утверждение, сформулированная мысль. [Ожегов 2004]). Слово *становище* (1. Ті чи інші обставини, умови, в яких хто-, що-небудь перебуває. 2. Сукупність суспільно-політичних відносин, обстановка суспільного життя. 3. Місце, роль у суспільстві, в соціальному чи професійному середовищі, в сім'ї і т. ін. 4. Режим, розпорядок державного, суспільного життя, який встановлює влада. 5. Позиція, точка зору [СУМ Т 9, 1978, с. 648]). Отже, російському слову *положення* відповідає українське *становище* у цьому значенні.

Наступне слово *зачислювати* [Педагогічний 1923, с. 94]. У російсько-українському словнику це слово має переклад з російської як: *зараховувати*, російською це слово буде *зачислять* [Рос 2004, с. 289], (1. кого (что). Включить в число кого-чего-н., назначить кем-н [Ожегов 2004]). Українське слово *зараховувати* має теж таке значення: (1.Включати до складу кого-, чого-небудь [СУМ Т 11, 1972, с. 288]), а отже це слово є повним відповідником російського слова, яке у науковій періодиці тих років вважаємо за інтерференцію.

Наступне словосполучення *рішення питання* [Педагогічний 1923, с. 95]. У російсько-українському словнику слово *решение* перекладається як *вирішення* [Рос 2004, с. 964]. Слово *решение* в російській мові (1. с неопр. и с союзом что. Обдумав, прийти к какому-н. выводу, к необходимости каких-н. действий. 2. что и с неопр. 3. что. Найти ответ к задаче, искомые числа и функции. 4. что. Предопределить будущее, исход чего-н. 5. с союзом что. Подумать, допустить какую-н. мысль, предположение [Ожегов 2004]).

Українське слово *рішення* має значення: (1.розм.Дія за значенням рішати, рішит [СУМ Т 11, 1977, с. 581]). Що ж стосується слова *рішати*, то маємо такі значення: (1.Вираховуючи, обчислюючи і т. ін., виконувати, розв'язувати що-небудь. 2. Роздумуючи, обмірковуючи, спостерігаючи і т. ін., робити певний висновок; вирішувати. 3. перех. Доводити до кінця, завершувати що-небудь. 4. Обговорюючи що-небудь, ухвалювати певне рішення, приймати постанову, виносити вирок і т. ін. 5. неперех. Поміркувавши, зваживши всі можливі варіанти, вибирати один, зупинитися на одному якомусь способі дії, намірі і т. ін. 6. перех. Убивати кого-небудь, заподіювати смерть комусь. 7. чого, перех., рідко. Позбавляти (у 1 знач.) чого-небудь. 8. тільки док., перех., рідко [СУМ Т 8, 1977, с. 580]).

А також подаю для порівняння тлумачення слова *вирішувати* у другому значенні (2.Знаходити яку-небудь відповідь, розв'язувати питання [СУМ Т 1, 1970, с. 472]). Отже, слово *вирішувати* в даному контексті підходить більше.

Словосполучення *свод законів* [Записки 1927, с. 119] вважаємо за русизм, тому що у російсько-українському словнику слово *свод* перекладається як *зведення* [Рос 2004, с. 990].

Наступне словосполучення *кожда особа* [Педагогічний 1923, с. 93]. Російсько-український словник подає слово *каждая* [Рос 2004, с. 333], а отже це словосполучення можна казати про вплив інтерференції з російської мови.

Слово сполучення *національна приналежність* [Педагогічний 1923, с. 96], привернуло увагу тому, що російсько-український словник подає на першому місці слово *належність*, а от слово *приналежність* стоїть на другому місці [Рос 2004, с. 821]. За СУМом слово *приналежність* має наступне значення (1. Стан за значенням приналежний. - належний 2. Те, що є складовою частиною чогось, органічно властиве кому-, чому-небудь [СУМ Т 7, 1976, с. 688]). Російський словник подає таке значення: (1. см. принадлежать. 2. Предмет, входящий в комплект с чем-н., дополняющий что-н. [Ожегов 2004]).

Находиться під доглядом (міністерства) [Педагогічний 1929, с. 570]. Російсько-український словник подає лише слово *знаходиться* [Рос 2004, с. 465].

Наступне словосполучення *пожалітися на дальший хід справи* [Педагогічний, 1923, с. 99], російсько-український подає слово *поскаржитися* [Рос.2004, с. 231].

Наступне словосполучення *акти по кожи* [Записки 1927, с.98]. Російсько-український словник подає лише слово *шкіра* [Рос 2004, с. 351]. СУМ подає слово *кожа* лише як діалектичне [СУМ Т 4, 1973, с. 208].

Наступне словосполучення *інтересована держава* [Педагогічний 1923, с. 93]. Російсько-український словник подає слово *зацікавлений* на переклад до слова *заинтересованный* [Рос 2004, с. 253].

Словосполучення *часть населення* [Педагогічний 1923, с. 98]. Російсько-український словник перекладає російське слово *часть* як *частина* [Рос 2004, с. 1164]. СУМ подає слово *часть* як застаріле і подає як сучасне слово *частина* [СУМ Т 11, 1980, с. 282].

У словосполученні *цивільного чи торговельного прав* нас зацікавило слово *цивільного* [Записки 1927, с. 97]. Російсько-український словник подає слово *цивільний* [Рос 2004, с. 1161].

Отже, наведені тут приклади дають підставу казати про те, що у науковій періодиці еміграції виникали інтерференції з російською мови у юридичні термінології.

6.3 Інтерференції з польської мови в юридичних термінах у українській еміграції

Деякі науковці, що писали статті походили із Західної України, а відповідно могли знати польську мову чи використовували деякі інтерференції з польською, через близькі стосунки з поляками на той період та належність тієї частини України до Польщі.

Отже, слово *артикул*. Це слово ми знаходимо одразу в двох місцях: у наукових Записках УВУ та Педагогічного університету [Записки 1931, с. 142], [Педагогічний, 1923, с. 90]. Польсько-український словник подає переклад польського слова *artykul* (1. стаття, параграф, 2. артикул, 3. Товар [МАЛЕВСЬКА 2004, с. 16]). Друге значення дійсно ідентичне до слова, що є у наукових статтях, але у статтях слово *артикул* має значення *стаття*.

Тож, наведений приклад також дає право стверджувати, що у наукових працях еміграції в Чехословаччині виникали інтерференції з польської у юридичній термінології.

6.4. Інтерференції з чеської мови у юридичних термінах українських емігрантів

Міністерство шкільництва [Педагогічний 1934, с. 155]. Чеське міністерство шкільництва має таку саму назву [Ministerstvo školství], на відміну від українського, котре має назву “Міністерство освіти і науки” [Міністерство освіти]. У книжці “Історія педагогіки України” бачимо, що у радянські часи існувало міністерство освіти [Артемова, 2006], тож у еміграції це явно була інтерференція з чеської мови.

Слово *правниці* [Педагогічний 1925, с. 386]. У чеському словнику є слово *právníci* [FILIPES, 2005, с. 360], а от словнику української мови є слово *правник* і у множині “правники” [ВТССУМ 2005, с. 1101], але у більшості випадків використовується слово юрист.

Наступне слово з наукової періодики тих років *уложити* [Записки 1931, с. 138]. У чеському словнику є такі значення: (1. umístit na náležité místo, 2. uschovat, 3. umístit do polohy vleže, 4. dát, 5. nářídít [FILIPES 2005, с. 468]). СУМ подає це слово як розмовне чи застаріле [СУМ Т 10, 1979, с. 431].

Слово *річник* у значенні “річний журнал” [Записки 1929, с. 167] згадується у чеському тлумачному словникові як *ročník* (4. soubor čísel jednoho časopisu za rok [FILIPES 2005, с. 354]). Український словник подає це слово як рідковживане [СУМ Т 8, 1977, с. 579], таке, що не може вживатися як спеціальний термін.

Слово *народність* [Педагогічний 1923, с. 98] чеський словник подає: *národnost* (1. příslušnost k národu, 2. menšinový národ [FILIPES 2005, с. 205]) А український словник подає тлумачення слова *народність* (Історична форма спільності людей, що утворюється з племен, передує нації і виникає в процесі розкладу первісно-общинного ладу й формування класового суспільства, ґрунтується на спільності мови, території, економічних зв'язків, культури. 2. Втілення в художніх образах ідей, почуттів і прагнень народних мас [СУМ Т 5, 1974, с. 176]). Отже, бачимо розбіжності у використанні, що дає підстави казати про інтерференцію з чеської мови.

Наступне словосполучення: *область права* [Педагогічний 1925, с. 240]. Слово *oblast* подається у чеському словнику (1. územní celek, území, 2. okruh, obor činnosti, zájmů, sféra [FILIPES 2005, с. 228]). В українському словнику слово *область* (1. Частина країни, державної території. 2. Адміністративно-територіальна одиниця в

СРСР, що є частиною союзної республіки. 3. з означенням. Район, у якому поширені певні явища [СУМ Т 5, 1974, с. 176]). Отже, в українському словнику не йдеться про сферу діяльності, а лише про територіальну одиницю, а отже у цьому словосполученні слово *область* недоречне.

Маємо словосполучення *політичного програму* [Педагогічний 1934, с. 128]. Слово *програма* жіночого роду в словнику української мови [ВТССУМ 2005, с. 1148], а у словнику чеської мови це слово чоловічого роду [FILIPES 2005, с. 310]. Отже, це дає нам право вважати це слово інтерференцією.

Отже, наведені приклади без сумніву дають право стверджувати, що у юридичній термінології у науковій періодиці емігрантів в Чехословаччині є інтерференції з чеської мови.

6.5.Способи творення юридичних термінів у українських емігрантів

Словосполучення *державна підмога* [Педагогічний 1923, с. 97]. В українському тлумачному словнику це слово використовується лише у розмовному стилі, а нормативним його еквівалентом буде *допомога* [ВТССУМ 2005, с. 959].

Вираз *зцентралізовані держави* [Педагогічний 1934, с. 131] утворився із використанням префіксального способу, що підкреслює саму дію. Нормативно у сучасній українській мові має бути *централізовані* [ВТССУМ 2005, с. 1581].

Словосполучення *власничне право* [Педагогічний, 1925, с. 375] зацікавило способом творення, бо утворене за допомогою прикметника й іменника, на відміну від права власності [ВТССУМ 2005, с. 194], котре утворене із використанням двох іменників.

Слосполучення *Гаазька згода* [Записки 1931, с. 123]. В українському словнику є слово “згода” (позитивна відповідь [ВТССУМ 2005, с. 451]). Слово, що більше доречніше у цьому виразі є *угода* (1. Взаємна домовленість про що-небудь, 2. Договір, за яким встановлюється взаємні зобов’язання щодо чого-небудь [ВТССУМ 2005, с. 1495]).

Словосполучення *Гаазький утвір* [Записки 1931, с. 123]. Українське слово *утвір* (те, що створене ким-небудь, що становить наслідок творчої діяльності, якоїсь праці [ВТССУМ 2005, с. 1518]). Є ще українське слово *утворення* (Дія за знач. Утворити і утворюватися [ВТССУМ 2005, с. 1518]).

Словосполучення *Версальський мировий конгрес* [Записки 1931, с. 111]. Російсько-український словник перекладає російське слово *мировий* та *конгрес* *конгрес* та *світовий* [Рос 2004, с. 414]. СУМ подає слово *мировий* (1.Пов'язаний із полюбовним розв'язанням суперечки [СУМ Т 4, 1973, с. 714]). Слово *мирний* (1.Прикм.до мир. 2.Позбавлений ворожих намірів; який провадить політику миру. Мирна держава; 3.Схильний до злагоди, дружніх відносин; миролюбний, сумирний. 4.Який нічим не порушується, не переривається [СУМ Т 5, 1974, с. 713]).

Слово *договорний* [Записки 1931, с. 146], неправильне з точки зору сучасної української мови. У великому тлумачному словнику української мови ми знаходимо слово *договірний* [ВТССУМ 2005, с. 311]. Отже, у цьому випадку відбулося зміна голосного «і» на «о».

Словосполучення *акт даровизни* [Педагогічний 1925, с. 387] в українському тлумачному словнику є лише слово “даровизна”, що має маркування розмовного стилю, а тут можемо спостерегти явище змішування стилів [ВТССУМ 2005, с. 273].

Цікаве з погляду сучасної української мови словосполучення *засуд на смерть*, котре зустрічається у двох різних джерелах з різними роками видання [Записки, 1929, с. 21] та [Записки, 1929, с. 25], сучасний український словник подає слово *засудження* [ВТССУМ 2005, с. 426].

Словосполучення *земельні угоddдя* [Педагогічний 1925, с. 386], великий тлумачний словник передає це слово як *угіddдя* [ВТССУМ 2005, с. 1494], тобто тут відбулося чергування голосних “о” з “і”.

Тлумачення слова *зносини* [Записки 1931, с. 108] український словник подає це слово (1. Взаємні стосунки, спілкування. 2. розм. Зв'язок між людьми на відстані за допомогою певних засобі) [ВТССУМ 2005, с. 473]), українське слово *відносини* (Стосунки, зв'язки, взаємини між ким-небудь” і також наводить приклад “Економічні відносини” [ВТССУМ 2005, с. 175]).

Словосполучення *надзірча рада* [Записки 1927, с. 102] та [Записки 1929, с. 6]. Український тлумачний словник подає слово *надзірчий* (розмов. Уважно стежити, слідкувати за ким-, чим-небудь, пильнувати кого-, що-небудь; наглядати [ВТССУМ 2005, с. 711]). Правильно було б у цьому випадку вжити словосполучення: «Наглядова Рада».

Словосполучення *одверте голосування* [Записки 1927, с. 103], великий тлумачний словник подає слово *відверте* [ВТССУМ 2005, с. 165]. У цьому слові відбулося чергування голосних у префіксі «о» з «від».

Словосполучення *повторне подружжя* [Записки 1929, с. 90]. Слово *подружжя* є в українському тлумачному словнику (шлюбна пара, чоловік і дружина [ВТССУМ 2005, с. 1011]). Отже, у цьому випадку було б доречніше вжити слово *одруження*.

Нас зацікавило словосполучення *право вільності* [Записки 1931, с. 148], український тлумачний словник подає це слово з іншим значенням (те саме, що воля [ВТССУМ 2005, с. 188].), але воно подається як рідковживане

Слово *правосильний* [Записки 1931, с. 115] ми не знайшли у великому тлумачному словнику. Слово утворене за допомогою складання основ.

Слово *правуватися* [Записки 1927, с. 175] утворено за допомогою вербалізації слова “право” та з додаванням постфіксу “-ся”. Великий тлумачний словник подає

також (діал. Судитися, сперечатися з ким-небудь, доводячи свою правоту [СУМ Т 7, 1976, с. 510]).

Слово *судівництво* [Записки 1931, с. 114] нас зацікавило тому, що у великому тлумачному словнику ми знайшли лише слово *суддівство* (виконання обов'язків судді [ВТССУМ 2005, с. 1411]). Слово *судівництво* утворилося на основі слова “судити” і “субстинування”.

Словосполучення *український нарід* [Педагогічний 1923, с. 96] є застаріле [ВТССУМ 2005, с. 732]. У сучасній українській мові використовують слово «народ». Варто зазначити, що у цьому випадку відбулося чергування «і» з «о».

Слово *унормовання* [Записки 1931, с. 114] неправильне, бо у великому тлумачному словнику української мови використовується слово *унормування* [ВТССУМ 2005, с. 1508]. У цьому випадку відбулося чергування «у» з «о», що притаманне закарпатським говіркам.

Слово *уродження* [Педагогічний 1923, с. 90], великий тлумачний словник передає це слово як діалектичне. Нормативно це слово звучить як *народження* [ВТССУМ 2005, с. 1514].

Отже, наведені тут приклади показують різні випадки словотворення нових термінів у науковій періодиці еміграції у Чехословаччині. Як бачимо, термінологічна база у 20-30 роках минулого століття не була добре розроблена і тому науковці вдавалися до різних способів, щоб компенсувати відсутність деяких юридичних термінів.

7. Висновки

Для дослідження термінів у своїй роботі ми використали метод лінгвістичної географії для опису слів, що потрапляли до наукових робіт за допомогою інтерференцій переважно з чеської мови (за цим методом), а також в окремих випадках вказали на діалектичний характер змін у словах.

Описовий метод ми застосовували, щоб з'ясувати причини змін у словах. Порівняльно-історичний методи було застосовано для вивчення змін у сучасному правописі та правописі Голоскевича. Зіставний методи ми застосували для зіставлення слів з різних мов, щоб довести, що дані терміни у цій роботі є інтерференціями.

Ми вибирали терміни наступним чином: відмінна орфографія термінів від норм сучасної української мови, що одразу давало нам підстави для перевірки чи це слово є у словнику Голоскевича, а також чи не є це слово неологізмом, якщо ж ці два варіанти не підтверджувалися, то ми шукали терміни у двомовних словниках, щоб довести, що термін є інтерференцією. Звичайно далеко не всі терміни було вибрано для дипломної роботи, але ми намагалися включити в роботу якомога більшу кількість. У деяких випадках нам доводилося послуговуватися не тільки словниками чи мовознавчою літературою, але і заходити на сайти різних урядових організацій, щоб довести, що слово чи словосполучення вживається в українській мові.

Також варто зазначити, що економічних термінів у даній роботі ми використали більше, ніж юридичних. Це зумовлено тим, що самі наукові праці переважно написані з економічних питань. З юридичних – набагато менше та переважно на історичну тематику, що трохи ускладнювало дослідження, і тому нам треба було обмежуватися лише тими термінами, що ми змогли знайти не в історичному контексті, а саме у сучасному. На основі цього факту можна зробити висновок, що економічна термінологія та тематика була більш цікава українським науковцям у еміграції, ніж юридична, а отже економічна термінологія була розвинена краще і використовувалася набагато частіше, ніж юридична.

Так само треба додати, що економічна термінологія у сучасній українській мові більш унормована і має меншу кількість синонімів, ніж це має юридична термінологія,

тож питання унормування термінології важливе і на даний момент, і розгляд цього питання не можливий без вивчення діахронії розвитку термінів.

Українська термінологія, попри 23 роки незалежності України і панування української мови як державної, все рівно залишається не розробленою, із залишками русифікаторської політики радянських часів і такою, що є в стані розробки і досі. Це питання не з простих, тому що і досі виникають дискусії з приводу доцільності використання термінології, що була вигадана під час українізації чи в еміграції науковцями. А отже, це питання гостро стоїть і в сьогоденні, і серед мовознавців немає однозначної думки щодо термінової в сучасній українській мові.

У мові українських емігрантів, котрі видавали наукові праці, виникали певні явища, які були притаманні усім науковим роботам або ж траплялися лише вибірково в деяких працях. Але у висновку ми хочемо вказати на з'ясовані нами явища, котрі виникли у наукових працях української еміграції в Празі в міжвоєнний період. Ці явища переважно були: інтерференції з чеської, польської та російської, а також утворення нових слів шляхом складання основ чи використання діалектних чергувань у словах. Також, важливим чинником для утворення нових термінів було використання словника Голоскевича, створеного на основі правопису Скрипника. Через брак розробленої термінологічної бази науковці застосовували будь-які доступні методи для того, щоб цю базу розширити і зробити свої дослідження повноцінними (без браку потрібної термінології).

Як ми з'ясували, явища виникали однаково у економічній та юридичній лексиках. Різниця між цими явищами та фреквенцією цих явищ дуже невелика і одночасно виникає і у економічній, і в юридичній термінологіях, тому відповідно свідчить про те, що науковці в еміграції розмовляли один з одним, відбувалося взаємопроникнення термінології і використання одних і тих же слів у економічній і юридичній термінології.

Отже, лексична база була написана за допомогою правопису Голоскевича. Також, виникали явища інтерференції з російської, чеської та польської мов. Щодо засобів, які були використані для словотворення, то можна констатувати велику кількість застосованих словотвірних засобів. Варто також вказати, що були використані запозичення слів з інших мов, суфіксальні, префіксальні та постпозиційні способи.

Також композити, морфологічний та морфологічно-синтаксичний способи творення слів та основоскладання. Більшість слів у науковій періодиці тих років має чергування в корені слів.

Тож, у дипломній роботі ми хотіли дослідити лексику економічної та юридичної термінології, котру використовували у своїх працях науковці. Кількість прикладів показує те, що термінологія була до кінця не розроблена і інколи не вистачало слів, тому науковці вдавалися до неологізації.

Також, у роботі показано, що результати українізації добре вплинули на розробку термінології, але через те, що ця робота була перервана, видно всі прогалини, що виникли у термінологічній базі, і ці прогалини ми і досі не можемо заповнити, бо не використовуємо лінгвістичних надбань минулих років.

Сучасним мовознавцям варто звертатися до термінології, що була створена під час українізації, щоб урізноманітнити термінологічну базу й уточнити деякі явища.

8.Список використаної літератури:

АЖНЮК, Б. *Мовна єдність нації: діаспора і Україна*. К.: Рідна мова, 1999. 450 с. ISBN 57-707-9729-0.

АРТЕМОВА, Л. *Історія педагогіки України. Підручник для студентів вищих навчальних закладів*. [онлайн]. К.: "Либідь", 2006. 424 с. [цит. 20.02.2013] ISBN 966-06-04297. Достуане з http://subject.com.ua/psychology/history_pedagog/33.html

БАБИЧ, Н. *Історії української літературної мови. Практичний курс: навч. посібник*. Львів: Світ, 1993. 376 с. ISBN 5-7773-0014-6.

БЕЛЛЕ, Р. *Социолнгвистика*. М.: Международные отношения, 1980. 320 с.

ВЕРБЕНСЦ, М. Типологія системних відношень української та польської юридич

ВЕРБЕНСЦ, М. *Юридична термінологія української мови: історія становлення і функціонування* К., 2004. 15 с. Автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. Наук. Науковий керівник доктор філологічних наук, професор Л. Шевченко

ГОЛОСКЕВИЧ, Г. *Правописний словник*. Лондон: Видавництво союзу українців у Великій Британії, 1977. 452 с.

ЇЖАКЕВИЧ, Г. *Українсько-російські мовні зв'язки радянського часу*. К.: Наук. думка, 1969. 303 с.

ЖОВТОБРЮХ, М. Нарис історії українського радянського мовознавства: 1918-1941. К.: Наукова думка. 1991. 260 с.

КЛОЧКО, М. Джерела походження та способи творення юридичних термінів в Україні. *На початку творчого шляху. Вісник академії правових наук України*. № 4. [59]. Харків: Академія правових наук України. 223 – 231 с.

КРАВЧЕНКО, Т. Способи творення галузевих термінів на позначення понять економіки АПК. *Проблеми української термінології*. Вісник Нац. ун-ту «Львівська політехніка». № 709. с. 79-83.

МАСЕНКО, Л. *Мова і політика*. К.: Соняшник, 1999. 100 с. ISBN 966-7274-40-3.

МАСЕНКО, Л. *Українська мова у XX сторіччі: історія лінгвоциду: Док. і матеріали*. К.: Вид. Дім «Києво-Могилянська акад.», 2005. 339 с. ISBN 966-518-314-1.

НАРІЖНИЙ, С. *Зборам української професури й представників громад українського студентства в Празі доповідь в справі загального стану й ближчих завдань Українського Вільного Університету*. Прага: Видано для учасників Зборів. На правах рукопису. 1923. 9 с.

НАРІЖНИЙ, С. *Українська еміграція: Культурна праця, української еміграції між двома війнами*. Частина 1. Прага, 1942. 336 с.

Науковий ювілейний збірник українського університету в Празі присвячений панові президентові Чеської республіки проф. док. Т.Г. Масарикові для вшанування 75 роковин його народження. Частина I. Прага, 1925, 496 с.

них субмов. *Актуальні проблеми української лінгвістики: теорія і практика*. К., 2004. Вип. 10. 103–115 с.

ПЕЛЕНСЬКА, О. *Український портрет на тлі Праги: українське мистецьке середо вивчення в міжвоєнній Чехословаччині*. 1. вид. Прага: Національна бібліотека Чеської Республіки, Слов'янська бібліотека, 2005. 221 с. ISBN 80-705-0469-2.

ПОТУЛЬНИЦЬКИЙ, В. *Суспільно-політичні науки в Українському Вільному Університеті в Празі 1921-1945*. 18-22 с. Український Вільний Університет, 1921-1996: In *Науковий збірник з конференції, присвяченій 75 –роковин заснування університету*, 1. вид. Прага: Народна бібліотека Чеської республіки, 1998, 161 с. ISBN 80-705-0311-4.

СІМОНОВИЧ, В. *Праці українського високого педагогічного інституту ім. Михайла Драгоманова у Празі*. Науковий збірник. Т. 1. 1929, Прага, 576 с.

СІМОНОВИЧ, В. *Праці українського високого педагогічного інституту ім. Михайла Драгоманова у Празі*. Науковий збірник. Т. 2. 1934, Прага, 432 с.

Термінологічна лексика в системі професійного мовлення. Методичні вказівки та завдання. Львів: в-цтво НУ"ЛП". 2010. 93 с.

ОГІЄНКО, І. *Історія української літературної мови*. К. : Либідь, 1995. 296 с.

ХАУГЕН, Э. Языковой контакт. *Новое в лингвистике*. Вып. 6. М.: Прогресс, 1972. с. 61-80.

ШВЕЙНЦЕР, А., НИКОЛЬСКИЙ, Л. *Введение в социолингвистику: для ин-тов и фак. Иностр. яз. учеб. пособие*. М.: Высш. Школа, 1978. 216 с.

ШЕВЕЛЬОВ, Ю. *Поза книжками і з книжок*. К.: Вид-во "Час", 1998. 456 с.

ШОВГЕНОВ, І. *Записки української господарської академії в Чехословацькій республіці*. Подєбради, 1927. 299 с.

ШОВГЕНОВ, І. *Записки української господарської академії в Чехословацькій республіці*. Подєбради, 1931. 188 с.

ШОВГЕНОВ, І. *Записки української господарської академії в Чехословацькій республіці*. Подєбради, 1929, 191 с.

ШУМАРОВА, Н. *Мовна концепція особистості в ситуації білінгвізму: монографія*. К.: Київський державний лінгвістичний університет, 2000. 283 с. ISBN 966-638 – 016 – 1.

ЧОРНИЙ, С. *Історія української літературної мови ХХ сторіччя*. Мюнхен, 1975. 109 с.

1898-1923. Ювілейний збірник в честь професора Дністрянського, піднесений ювеларові з пригоди Його 25-літнього ювілею науковою діяльністю професорами факультета права і суспільних наук Українського Вільного Університету в Празі. Прага: Друк державної друкарні в Празі, 1923, 309 с.

RACHŮNKOVÁ, Z., ŘEHÁKOVÁ, M. a VACEK, J. *Práce ruské, ukrajinské a běloruské emigrace vydané v Československu 1918-1945: bibliografie s biografickými údaji o autorech*. Díl 1: svazek 3. Vyd. 1. Praha: Národní knihovna České Republiky, 1996-, 1472 s. ISBN 80-705-0246-0.

ZILYNSKYJ, B. *Ukrajinci v Čechách a na Moravě: (1894) 1917 - 1945 (1994)*. Vyd. 1. Praha: X-Egem, 1995, 128 s. ISBN 80-85395-90-80.

ZILYNSKYJ, B. *Ukrajinci v Čechách a na Moravě: stručný nástin dějin*. Praha: Sdružení Čechů z Volyně a jejich přátel, 2002. 76 s. ISBN 80-903-1641-7.

9. Використані словники:

ВТССУМ – БУСЕЛ В. *Великий тлумачний словник сучасної української мови (з дод. і допов.)*. К.: Ірпінь: ВТФ «Перун», 2005. 1728 с. ISBN 966-569-013-2.

РОС – ЛОЗОВА, Н. *Російсько – український словник*. К.: Наук. думка, 2004. 1216 с. ISBN 966-00-0747-7.

СОЦИОЛИНГ – КОЖЕМЯКИНА, В. и др *Словарь социолингвистических терминов*. М.: ИАЯРАН, 2006. 312 с. ISBN 5-88 934-311-4

FILIPEC – FILIPEC, J. *Slovník spisovné češtiny pro školu a veřejnost: s Dodatkem Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy České republiky*. Vyd. 4. Praha: Academia, 2005. 647 s. ISBN 978-802-0014-467.

ОЖЕГОВ – ОЖЕГОВ, С., ШВЕДОВА, Н., *Толковый словарь русского языка 80 000 слов и фразеологических выражений* [онлайн]. 4-е издание, дополненное. Москва: с. н, 2004. 944 с. [цит. 15.05.2013]. ISBN 978-599-0035-812. Доступне з <http://www.ozhegov.org/>

ДАЛЬ – ДАЛЬ, В. *Толковый словарь живого великорусского языка: в четырёх томах* [онлайн]. Справочное изд. Москва: Русский язык, 2003. 2726 с. [цит. 03.07.2013] ISBN 59-576-0053-9. Доступне з <http://slovardalja.net/>

СУМ – БІЛОДІД, І. *Словник української мови у 11 томах. Інститут мовознавства ім. О. О. Потебні АН УРСР*. К: Наукова думка, 1970—1980.

МАЛЕВСЬКА – МАЛЕВСЬКА, А., ЛАНДОВСЬКІ, З., *Словник: Польсько-український. Українсько-польський*. К.; Ірпінь: ВТФ “Перун”, 2004. 848 с. ISBN 966-569-069-8.

ДОРОШЕНКО – ДОРОШЕНКО, М., СТАНИСЛАВСЬКИЙ, М., СТРАШКЕВИЧ, В. *Російсько-український словник ділової мови* [онлайн]. Харків: Державне видавництво України, 1930 [цит. 09.02.2013]. Доступне з <http://r2u.org.ua/>

10.Використані Інтернет-сторінки:

Офіційний веб-сайт Міністерства освіти і науки [онлайн]. Міністерство освіти і науки України: © 2012-2014. [цит. 05.12.13]. Доступне з <http://www.mon.gov.ua/>
<http://www.mon.gov.ua/>

Урядовий портал. Єдиний веб-портал виконавчої влади України. [онлайн]. © Кабінет Міністрів України. [цит. 05.12.13]. Доступне з <http://www.kmu.gov.ua/>

Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy [online]. © 2013 – 2014 MŠMT. [cit. 08.10.13]. Dostupné z: <http://www.msmt.cz/>